

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΑΡΧΕΙΟΝΟΜΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ

«ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΑΜΕΑ»

Πτυχιακή Εργασία της φοιτήτριας

Βασιλάκου Ειρήνη-Μαρία

Επιβλέπων Καθηγητής

Επίκουρος Καθηγητής Μουσειολογίας

Σταύρος Βλίζος

Κέρκυρα, Σεπτέμβριος, 2020

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω σε αυτό το σημείο, τον καθηγητή μου Σταύρο Βλίζο όχι μονάχα για την υποστήριξη και την βοήθεια του σε αυτή την σημαντική προσπάθεια μου για την εκπόνηση της πτυχιακής μου εργασίας αλλά και για όλα όσα έχει προσφέρει με τις γνώσεις του και τον προσωπικό του ζήλο όλα αυτά τα χρόνια για να αναδειχθεί ο ρόλος και ο σκοπός της μουσειολογίας στην Ελλάδα αλλά και με την δημιουργία της Ομάδας Μουσειολογίας μέσα από την οποία μου δόθηκε η ευκαιρία να συμμετάσχω και να προσφέρω με το έργο μου τα τέσσερα έτη των σπουδών μου.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω τους φίλους μου για την κατανόηση και την θερμή συμπαράσταση που έδειξαν καθώς και την συνάδελφο μου Αναστασία Μαδεμλή που με τις συζητήσεις μας περί μουσείων και αξιοποίησης τους εμπνεύστηκα για να συνεχίσω την πτυχιακή μου εργασία.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένεια μου, για την αμέριστη βοήθεια ώστε να ξεκινήσω και να ολοκληρώσω τις σπουδές μου στο Πανεπιστήμιο. Η ψυχολογική τους υποστήριξη καθώς και η οικονομική βοήθεια της ήταν πολύτιμη όλα αυτά τα έτη.

Περίληψη

Η εργασία πραγματεύεται τις έννοιες της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής στο πλαίσιο μιας υπηρεσίας πληροφόρησης. Σκοπός της είναι η ανάλυση και η επεξήγηση των εννοιών καθώς και το κατά πόσο επιτυγχάνεται η σύνδεση τους μέσα σε ένα διαδραστικό περιβάλλον. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι αρχικά μια βιβλιογραφική επισκόπηση εννοιών και στη συνέχεια περιλαμβάνεται η μελέτη περίπτωσης στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου. Πιο συγκεκριμένα η μελέτη περίπτωσης αναφέρεται στις «Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου» του νομού Κέρκυρας στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Εξετάζεται κατά πόσο είναι επιτυχημένη και απαραίτητη η σύνδεση της μουσειοπαιδαγωγικής στα εκπαιδευτικά προγράμματα σε σχέση με το σχολείο και την κοινωνία. Τέλος τα αποτελέσματα της εργασίας αποδεικνύουν την επιτακτική ανάγκη της μουσειοπαιδαγωγικής από όλα τα μουσεία καθώς και διαφαίνεται ότι τα αποτελέσματα της είναι ευεργετικά και εξελίσσουν αφενός την επιστήμη της μουσειοπαιδαγωγικής και της δημιουργικότητας και αφετέρου προσελκύουν το κοινό στα μουσεία το οποίο επιμορφώνεται και οξύνει την κριτική του αντίληψη.

Λέξεις κλειδιά: μουσείο, μουσειοπαιδαγωγική, μουσειακή μάθηση, ΑμεΑ, προσβασιμότητα, ειδική αγωγή

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1- Εισαγωγικά Ζητήματα	5
1.1: Εισαγωγή.....	5
1.2: Γενικό Πλαίσιο Εργασίας.....	6
1.3: Ερευνητικό Ζητούμενο και Στόχοι.....	7
1.4: Σκεπτικό δομής και Μεθοδολογία	8
Κεφάλαιο 2- Η Μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα	9
2.1: Μουσείο και Μουσειολογία	9
2.2: Επιστήμη της Μουσειοπαιδαγωγικής.....	13
2.2.1: Το μουσειακό θέατρο	17
2.3: Εκπαιδευτικές Θεωρίες Μάθησης.....	18
2.4: Το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι και τα οφέλη του	20
Κεφάλαιο 3- Μουσειακή Αγωγή και Άτομα με Αναπηρία	21
3.1: Μουσειακή Αγωγή	21
3.2: Σχολείο-Μουσείο-Κοινωνία: Το μουσείο ως συνδετικός κρίκος για κοινωνικοποίηση ..	23
3.3: Η μουσειακή εκπαίδευση για άτομα με αναπηρίες	26
3.4: Άτομα με Αυτισμό και Νοητική Καθυστέρηση σε Μουσειακό Περιβάλλον	29
Κεφάλαιο 4- Μουσειοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα για παιδιά με νοητική αναπηρία	34
4.1: Παρουσίαση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το χάρτινο ανθρωπάκι»	34
4.1.1: Ο χώρος: Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου	37
4.2: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το χάρτινο ανθρωπάκι».....	38
4.3: Φύλλο Αξιολόγησης του Προγράμματος από τους συμμετέχοντες	45
4.4: Φύλλο Αξιολόγησης του Προγράμματος από τους Εκπαιδευτικούς	46
4.5: Εκπαιδευτικός Φάκελος	47
Κεφάλαιο 5- Μουσειοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα για ενήλικες με νοητική αναπηρία	49
5.1: Παρουσίαση Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το ταξίδι της Τυπογραφίας».....	49
5.2: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το ταξίδι της Τυπογραφίας».....	50
5.3: Εκπαιδευτικός Φάκελος	53
Κεφάλαιο 6- Συμπεράσματα	55

Κεφάλαιο 1- Εισαγωγικά Ζητήματα

1.1: Εισαγωγή

Η εργασία που ακολουθεί εστιάζει στο θέμα της Μουσειοπαιδαγωγικής και των Ατόμων με αναπηρία. Η μουσειοπαιδαγωγική είναι μια επιστήμη διαφορετική από την μουσειολογία ωστόσο έχουν ως κοινό τόπο δράσης τα μουσεία. Η έννοια της μουσειοπαιδαγωγικής είναι συγκεκριμένη και εμβαθύνει στην εκπαίδευση μέσα στο μουσείο και συγκεκριμένα σε αυτό που ονομάζεται μη τυπική εκπαίδευση. Δεν αφορά σε κάποιου είδους διδασκαλία μέσα στο μουσείο αντιθέτως βασίζεται στην προαιρετική και αυτόβουλη διαδικασία μάθησης, την δια βίου μάθηση (Νικονάνου, 2009). Τα άτομα που επισκέπτονται το μουσείο είναι διατιθέμενα να γίνουν ενεργοί και συμμετοχικοί δέκτες όλων αυτών που το μουσείο έχει να τους προσφέρει και συγχρόνως να προσφέρουν και οι ίδιοι μέσω της ανταλλαγής απόψεων αλλά και μέσω δράσεων τις δικές τους γνώσεις και εμπειρίες. (Νικονάνου, 2015)

Το μουσείο λόγω του ότι είναι ένας χώρος ο οποίος έως και λίγα χρόνια πριν θεωρούνταν ως φορέας της μη αμφισβητούμενης γνώσης και οι απόψεις που διατυπώνονταν εκεί δεν μπορούσαν να τεθούν υπό αμφισβήτηση φαίνεται ότι έχει διαφοροποιηθεί και διαμορφωθεί. Η έννοια καθώς και το περιεχόμενο του, δίνει την δυνατότητα στους επισκέπτες να θέτουν ερωτήματα, να αλληλεπιδρούν με τα εκθέματα αλλά και να επανεξετάζουν τα όσα βλέπουν γύρω τους με μια οπτική διαφορετική έτσι ώστε οι ίδιοι να εκτιμούν καλύτερα την πολιτιστική κληρονομιά.

Τα μουσεία λόγω της ποικιλομορφίας που διαθέτουν χωρικά και εννοιολογικά διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους. Ωστόσο δεν παύουν να είναι όλα οργανισμοί που απευθύνονται σε κοινό. Το κοινό διαθέτει επίσης ποικιλομορφία. Οι επισκέπτες έχουν ξεχωριστή προσωπικότητα, αντίληψη, ηλικία, ιθαγένεια και ικανότητες. Για αυτό τον λόγο τα μουσεία οφείλουν να μεριμνούν για όλους τους ανθρώπους, δημιουργώντας υποδομές, εκπαιδευτικά προγράμματα και λειτουργικούς χώρους έτσι ώστε να μην εξαιρείται κανένας από την μουσειακή εμπειρία.

Τα άτομα με αναπηρίες διαφοροποιούνται μεταξύ τους καθώς υπάρχουν πολλές κατηγορίες αναπηριών. Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης μελετάει την αλληλεπίδραση ατόμων με αυτισμό και νοητική καθυστέρηση σε μουσειακό περιβάλλον μάθησης. Δεν διαφοροποιεί σε καμία περίπτωση αυτά τα άτομα, αντιθέτως συμβάλλει στην δημιουργία και την πρόταση νέων δράσεων που σκοπό έχουν να εξαλείψουν τον αποκλεισμό τους από τα μουσεία . Να είναι δηλαδή για αυτούς μια ευχάριστη εμπειρία που θα τους δώσει αφορμή να επισκεφθούν και άλλα στο μέλλον χωρίς να είναι η αναπηρία τους τροχοπέδη λόγω της έλλειψης υποδομών και δράσεων.

1.2: Γενικό Πλαίσιο Εργασίας

Η εργασία πραγματεύεται μια σειρά από ζητήματα που θέτουν στο επίκεντρο τις σύγχρονες τάσεις στη μουσειολογία. Για να υπάρξει βάσιμη και κατανοητή ανάλυση των ζητημάτων αποσαφηνίζονται οι έννοιες. Σύμφωνα με τον ορισμό του μουσείου από την ICOM (Internasional Council Of Museums- Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων) μουσείο είναι «ένα μη κερδοσκοπικό μόνιμο ίδρυμα στην υπηρεσία της κοινωνίας και της ανάπτυξης της, ανοικτό στο κοινό, που συλλέγει, συντηρεί, τεκμηριώνει, ερμηνεύει και εκθέτει τα υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του προς όφελος του κοινού κυρίως μέσα από τις διαδικασίες της μελέτης, της εκπαίδευσης και της ψυχαγωγίας» (Kavanagh,1994) ενώ μουσειολογία είναι η επιστήμη που διερευνά σε θεωρητικό υπόβαθρο τα μουσεία και τις προσεγγίσεις τους.

Η μουσειολογία για να ενσωματωθεί στην σύγχρονη κοινωνία και λόγω του ότι το μουσείο είναι εξ ορισμού ανοικτό στο κοινό χρησιμοποιεί την μουσειοπαιδαγωγική ως εργαλείο για να την εξωθήσει στο κοινό. «Η μουσειοπαιδαγωγική είναι η επιστημονική κατεύθυνση που ασχολείται με την εκπαίδευση στο χώρο του μουσείου, ερευνά το συνολικό παιδαγωγικό γεγονός που συντελείται σε μουσειακούς χώρους και τις δυνατότητες που μπορεί να παρέχονται σε διαφορετικές ομάδες κοινού για μάθηση και ψυχαγωγία, για εμπειρία και δημιουργία. Παράλληλα, όμως, είναι η θεωρία και η πράξη αυτού του τομέα της μουσειακής λειτουργίας που μεριμνά για την επικοινωνία του μουσείου με το κοινό με σκοπό την επίτευξη εκπαιδευτικών στόχων» (Νικονάνου 2005, σ.19).

Με την ανάπτυξη της μουσειολογίας ανά τα χρόνια δημιουργήθηκε όλο και περισσότερο η ανάγκη για τη «Νέα Μουσειολογία». Ο όρος «Νέα Μουσειολογία»

χρησιμοποιήθηκε το τον Peter Vergo το 1989 και βασικό σημείο της είναι ότι δίνει προτεραιότητα στο κοινό (Κακούρου-Χρόνη, 2005, σ.23-25). Το κοινό όμως το μουσείου είναι ετερόκλητο. Για αυτόν ακριβώς τον λόγο τίθενται ζητήματα πρόσβασης όχι μόνο φυσικής (προσβασιμότητα) αλλά και διανοητικής.

Στόχος της εργασίας, λοιπόν είναι να αποδειχθεί ο βαθμός συμβολής της μουσειοπαιδαγωγικής σε ειδικές ομάδες κοινού στην εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και στην μουσειακή μάθηση μέσα από παραδείγματα που αναφέρονται στα παρακάτω κεφάλαια. Επιπλέον γίνεται ανάλυση της μουσειοπαιδαγωγικής θεωρίας και διαδικασίας ενώ παράλληλα μελετάται η σύνδεση του μουσείου με την κοινωνία και το σχολείο που αποτελεί μικρογραφία της. Πιο συγκεκριμένα εφαρμόζεται μελέτη περίπτωσης στο 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας και στο Κέντρο Δημέρευσης και Φροντίδας ατόμων με αναπηρία «Μέλισσα» μέσω μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων.

1.3: Ερευνητικό Ζητούμενο και Στόχοι

Η εργασία εκτυλίσσεται σε δύο μέρη. Το θεωρητικό μέρος που αναλύσκεται στα πρώτα κεφάλαια και το ειδικό μέρος που βρίσκεται στα τελευταία κεφάλαια. Το θεωρητικό μέρος ερευνά τις έννοιες της μουσειολογίας και της μουσειοπαιδαγωγικής στην σύγχρονη κοινωνία και ειδικότερα στις σχέσεις που έχουν αναπτύξει τα μουσεία με το διαφοροποιημένο κοινό.

Το θεωρητικό υπόβαθρο λειτουργεί υποστηρικτικά για το ειδικό μέρος. Αφενός η γνώση που αποκομίζεται μέσα από την ανάλυση των ορισμών και των περιεχομένων τους και αφετέρου η εφαρμογή τους στο ειδικό μέρος λειτουργεί θετικά στην ανάπτυξη της επιστήμης αλλά και στην ορθή εφαρμογή των πρακτικών αυτών.

Το ειδικό μέρος είναι μια μελέτη περίπτωσης που ενσαρκώνει τις θεωρητικές γνώσεις και τις εφαρμόζει σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Στηρίζεται συνεπώς στα δεδομένα και τις προσεγγίσεις της μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης που προϋπάρχουν και προάγει μια νέα πρόταση για εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε ΑμεΑ και σε δύο διαφορετικές ηλικιακές ομάδες.

Το ερευνητικό ζητούμενο, είναι λοιπόν η μουσειοπαιδαγωγική, το μουσείο και η μουσειολογία καθώς και οι πρακτικές που εφαρμόζουν σε συγκεκριμένες ομάδες στόχου. Οι τεχνικές και οι εφαρμογές της μουσειοπαιδαγωγικής ενώ έχουν μια κοινή βάση σε οργανωσιακό επίπεδο, δηλαδή στον τρόπο οργάνωσης και δομής ενός

προγράμματος διαφέρουν αναλόγως την ομάδα στόχου και προσαρμόζονται στις ιδιαιτερότητες αλλά και τις προτιμήσεις που έχουν.

Οι στόχοι της εργασίας είναι πολλαπλοί. Αρχικά η κατανόηση των εννοιών που εμπεριέχονται μέσα στο μουσείο. Επιπλέον η συνειδητοποίηση της σημαντικότητας που έχει η μουσειοπαιδαγωγική ως επιστήμη αλλά και ως πρακτική εφαρμογή στους μουσειακούς χώρους και η ανάγκη για υιοθέτηση της από όλα τα μουσεία που επιθυμούν να αλληλεπιδρούν με το κοινό και να έχουν ανθρωποκεντρικό ενδιαφέρον.

Τέλος, στόχος του δεύτερου μέρους της εργασίας με την πρόταση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για ΑμεΑ είναι η εφαρμογή τους από τις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου με σκοπό την αξιοποίηση τους. Οι προτάσεις έχουν απλή εφαρμογή με χρήση υλικών που έχουν σχεδόν μηδενικό κόστος και συντελούν στη πρακτική εφαρμογή και διευκόλυνση τους λόγω της δυσκολίας στην ανεύρεση οικονομικών πόρων.

1.4: Σκεπτικό δομής και Μεθοδολογία

Η δομή της παρούσας πτυχιακής εργασίας διακρίνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο είναι το θεωρητικό όπου βρίσκονται ορισμοί και εννοιολογικές επεξηγήσεις σχετικά με τα μουσεία και τις επιστήμες τους. Το δεύτερο επίπεδο είναι ερευνητικό και υλοποιήσιμο καθώς ενσαρκώνει τις θεωρητικές γνώσεις σε χρήσιμα εκπαιδευτικά προγράμματα για όλες τις ηλικίες.

Αρχικά το δεύτερο κεφάλαιο εισαγάγει τον αναγνώστη στο θέμα, το οποίο είναι η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα. Επίσης στο κεφάλαιο αυτό αναφέρεται η έννοια της μουσειολογίας, του μουσειακού θεάτρου, των εκπαιδευτικών θεωριών μάθησης καθώς και η έννοια του «παιχνιδιού». Αναλυτικότερα, συναντάται το ζήτημα της μουσειοπαιδαγωγικής από τις απαρχές της έως και την εξέλιξη της στην σημερινή κοινωνία. Παρακάτω επεξηγούνται τα εργαλεία της μουσειοπαιδαγωγικής, το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι και τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα που βοηθούν τον επισκέπτη μικρό ή μεγάλο να συλλογιστεί διαδραστικά τα εκθέματα και την ιστορία τους.

Το αμέσως επόμενο κεφάλαιο περιλαμβάνει το μουσείο σε σύνδεση με την κοινωνία και το σχολείο. Η μουσειακή αγωγή είναι ένας κλάδος που επιχειρεί να προσφέρει γνώσεις σε συνδυασμό με οπτική επαφή των εκθεμάτων. Θεωρείται άτυπη εκπαίδευση σε σύγκριση με το σχολείο που είναι η τυπική εκπαίδευση. Ωστόσο ο

συνδυασμός τους συνεπικουρεί σε σφαιρική γνώση πραγμάτων και όχι σε αποσπασματικές πληροφορίες, χωρίς όμως το ένα να αναιρεί το άλλο. Ένα μέρος του κεφαλαίου απευθύνεται σε άτομα με αναπηρίες, για να τονίσει ότι έχουν το ίδιο ακριβώς δικαίωμα να ζήσουν την μουσειακή εμπειρία αλλά και τρόπους με τους οποίους αυτή η εμπειρία να μπορέσει να γίνει ακόμα πιο ενδιαφέρουσα.

Τα δύο τελευταία κεφάλαια είναι οργανωμένες και τεκμηριωμένες προτάσεις για υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Τα προγράμματα αυτά απευθύνονται σε παιδιά και ενήλικες με αυτισμό και νοητική καθυστέρηση. Πιο συγκεκριμένα το πρόγραμμα «Το χάρτινο ανθρωπάκι» αναφέρεται σε παιδιά από 7 έως και 10 ετών με αυτισμό και νοητική υστέρηση ενώ το πρόγραμμα «Το ταξίδι της Τυπογραφίας» αναφέρεται σε ενήλικες με αυτισμό.

Κεφάλαιο 2- Η Μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα

2.1: Μουσείο και Μουσειολογία

Από την αρχή της δημιουργίας των μουσείων ο σκοπός τους ήταν να συλλέγουν και να ερμηνεύουν το κοινωνικό περιβάλλον και τον υλικό πολιτισμό. Τα μουσεία έχουν εξελιχθεί στο πέρασμα του χρόνου. Αν και ξεκίνησαν από ιδιωτικές συλλογές, έχουν καταλήξει να εκθέτουν και να αξιοποιούν συλλογές και εκθέσεις που προάγουν τον πολιτισμό. (Νικονάνου, 2009)

Ο ορισμός του μουσείου όπως αναφέρθηκε παραπάνω πέρα των βασικών λειτουργιών της συλλογής και της νοηματοδότησης των εκθεμάτων έχει εμπλουτισθεί και με άλλες έννοιες. «Σύμφωνα με την καταστατική αρχή του ICOM, που εντάσσεται στα πλαίσια εκδημοκρατισμού του χώρου, το μουσείο είναι ίδρυμα μη κερδοσκοπικό, στην υπηρεσία της κοινωνίας, μόνιμο, ανοικτό στο κοινό, που συγκεντρώνει, φυλάσσει, ερευνά και προβάλλει τα υλικά τεκμήρια του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του, με σκοπό την παιδεία, τη μελέτη και την ψυχαγωγία.» (Σαλή, 1998, σ.11).

Με βάση αυτή την αρχή η Μουσειολογία, ως επιστήμη, σκοπό έχει να υπηρετεί και να προβάλλει αυτές τις αρχές. Σύμφωνα με τον ICOM «Μουσειολογία είναι μια εφαρμοσμένη επιστήμη, η επιστήμη του μουσείου. Μελετά την ιστορία και το ρόλο του στη κοινωνία, τους ειδικούς τρόπους έρευνας και φυσικής συντήρησης των εκθεμάτων, της παρουσίασης και του ξαναζωντανέματός τους, της μετάδοσης των

γνώσεων για αυτά, της οργάνωσης και της λειτουργίας, της νέας ή μουσειακής αρχιτεκτονικής, των θέσεων που αποκτώνται ή επιλέγονται, της τυπολογίας και της δεοντολογίας» Η επιστήμη αυτή επικεντρώνει το ενδιαφέρον της στο να εξετάσει το μουσείο ως προς το σύνολο του, δηλαδή τις εσωτερικές λειτουργίες του, τις επικοινωνιακές και τις εκπαιδευτικές (Φιλιππουπολίτη, 2014). Όλες αυτές οι λειτουργίες έχουν κοινό σκοπό, την προσέλκυση κοινού καθώς μουσείο και κοινό είναι δύο έννοιες συνυφασμένες.

Κατά συνέπεια οι εσωτερικές λειτουργίες του μουσείου συνδυάζουν την διαχείριση και την νοηματοδότηση των συλλογών καθώς και την συντήρηση των εκθεμάτων, οι επικοινωνιακές λειτουργίες ενισχύουν την επικοινωνιακή πολιτική μουσείου-κοινού στα πλαίσια του μουσειακού μάρκετινγκ και τέλος οι εκπαιδευτικές λειτουργίες χαρίζουν την γνώση με τρόπο ψυχαγωγικό και εναλλακτικό σε όλες τις ηλικιακές ομάδες (Νικανάνου, 2009) και όχι μόνο στις σχολικές ομάδες ως είθισται.

Μια σημαντική παράμετρος είναι η εξέταση των μουσείων και της μουσειολογίας από την εκκίνηση τους μέχρι και το παρόν. Η εμφάνιση της μουσειολογίας ξεκινάει ουσιαστικά από την δημιουργία των μουσείων. Μία πρόιμη αλλά καθόλου αμελητέα μορφή μουσείου εμφανίζεται από την αρχαιότητα όταν οι άνθρωποι ξεκίνησαν να έχουν συλλεκτική δραστηριότητα. Στην Αρχαία Ελλάδα, την Ρώμη, την Ινδία, την Μεσοποταμία και την Κίνα οι συλλογές ήταν κατά κύριο λόγο θρησκευτικές και συνήθως εξυπηρετούσαν και τελετουργικούς σκοπούς (Νικονάνου, 2009).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ το «Μουσείο» του Πτολεμαίου Α' που ιδρύθηκε το 290 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια (Νικονάνου, 2009) κατά την Ύστερη Ελληνιστική περίοδο. Στόχος του Πτολεμαίου Α' ήταν να μετατρέψει την Αλεξάνδρεια στο μεγαλύτερο πολιτιστικό κέντρο του ελληνιστικού κόσμου. Οι συλλογές του και η φιλοσοφία του Μουσείου βασίστηκαν στο Λύκειο του Αριστοτέλη καθώς φαίνεται ότι ο Πτολεμαίος Α' ήταν υπέρμαχος της Αριστοτελικής ιδέας περί παιδείας (<http://www.greek-language.gr>).

Αποτελούταν από μια βιβλιοθήκη που ήταν εμπλουτισμένη με σκοπό τον διαμοιρασμό των γνώσεων στον κόσμο, ένα αστρονομικό παρατηρητήριο, υλικό εξοπλισμό για ερευνητικούς και διδακτικούς σκοπούς (Νικονάνου, 2009) καθώς και σύμφωνα με τον Στράβων διέθετε διάδρομο περιπάτων και τραπεζαρία λογίων

(<http://www.greek-language.gr>) που σκοπό είχαν την καλλιέργεια γραμμάτων, τεχνών και επιστημών μέσα από την συζήτηση. Το Μουσείο αυτό ενσαρκώνει την φιλοσοφία των μουσείων του Δυτικού Πολιτισμού σχεδόν όπως είναι γνωστά και σήμερα.

Για να φτάσει το Μουσείο όμως ως έννοια όπως είναι γνωστό μέχρι σήμερα πέρασαν πολλά χρόνια. Μέσα στα χρόνια εξελίχθηκε, διαφοροποιήθηκε, άλλαξε στόχους και πήρε τη σημερινή του μορφή. Μέσα από σύντομη ιστορική αναδρομή παρατηρείται ότι τα πολιτιστικά κέντρα (Ρώμη, Ινδία, Μεσοποταμία, Αρχαία Ελλάδα και Κίνα) έπαιξαν κομβικό ρόλο στην διάρθρωση του. Με το πέρας της ύστερης αρχαιότητας ήρθε ο Μεσαίωνας όπου το ενδιαφέρον του κοινού και της εκπαίδευσης του επικεντρώθηκε σε εκκλησιαστικά κέντρα, αφού μοναστήρια και εκκλησίες συγκέντρωναν συλλογές (Νικονάνου, 2009).

Κατά τον 15^ο και 16^ο αιώνα την περίοδο της Αναγέννησης στην Ιταλία εμφανίζεται και πάλι ο όρος μουσείο, αποκομμένος πλέον από τον θρησκευτικό χαρακτήρα που είχε αποκτήσει κατά τον Μεσαίωνα. Σημαντικός λόγος που συνέβη αυτό ήταν η δημιουργία ιδιωτικών συλλογών στις βασιλικές αυλές (Γκαζή, 1999). Η πιο διάσημη συλλογή κατά τον 16^ο αιώνα ήταν αυτή της οικογένειας των Μεδίκων καθώς σε αυτή αποδόθηκε για πρώτη φορά ο ορισμός μουσείο. Οι επισκέπτες μπορούσαν να περιηγηθούν στο χώρο έναντι μικρού αντιτίμου.

Κατά τον 17^ο και 18^ο αιώνα οι συλλογές αυτές ανοίγουν για το ευρύ κοινό. Με τον ερχομό όμως του Διαφωτισμού το ιδιωτικό μουσείο δίνει τα σκήπτρα του στο δημόσιο μουσείο. Έτσι το Λούβρο ήταν το πρώτο μουσείο που οργάνωσε, εξέθεσε και παρουσίασε συλλογές ζωγραφικής με συνοδευτικό κείμενο στο κοινό (Γκαζή, 1999) το 1793. Οι επισκέπτες γινόντουσαν δεκτοί στο μουσείο και η είσοδος ήταν ελεύθερη.

Αργότερα τον 18^ο και 19^ο αιώνα το μοντέρνο μουσείο εδραιώθηκε και ξεκίνησε η ανάπτυξη του. Το μουσείο με φανερές επιρροές από τον Διαφωτισμό, υιοθέτησε τις ιδέες της ισότητας και της παιδείας, κάνοντας την πρόσβαση του κοινού στο μουσείο επιθυμητή με στόχο την μόρφωση του. Η ιδέα ότι όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται να μορφωθούν και να είναι ίσοι (Νικονάνου, 2009) κυριάρχησε και έτσι αναπτύχθηκε ένα εκπαιδευτικό σκεπτικό στα μουσεία.

Με τον ερχομό το 20^ο αιώνα το μουσειακό γίνεσθαι αλλάζει. Τα μουσεία επιδιώκουν την προσέλκυση κοινού αλλά και την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία του μέσα στον χώρο. Όπως παρατηρείται η «εκπαίδευση» και η «ψυχαγωγία» δεν

βρισκόταν στον ορισμό των μουσείων το 1946 (Hein, 2006). Αυτό σημαίνει ότι, τα μουσεία και ο ρόλος του έχουν αλλάξει. Τι σημαίνει όμως αλλαγή των μουσείων; Την απάντηση στην ερώτηση δίνει η Hooper-Greenhill (Hooper- Greenhill, 2006) με την στροφή προς την ουσιαστική κατανόηση.

Έτσι ο 21^{ος} αιώνας για το μουσειακό γίνεσθαι ονομάστηκε «Το σύγχρονο μουσείο» (Falk, 2006). Μέσα στους μουσειακούς χώρους ξεκίνησαν να εφαρμόζονται οι σύγχρονες τάσεις στην μουσειολογία, πρακτικές και υπηρεσίες που μέχρι τώρα δεν υπήρχαν διότι τα μουσεία θεωρούνταν συντηρητικά ιδρύματα που δεν είχαν την δικαιοδοσία να εφαρμόζουν καινοτομίες αλλά μόνο ότι απαιτούσε η εποχή (Adams, 2006). Το μουσείο «ναός» έδωσε την θέση του σε ίδρυμα ανοικτό στην κοινωνία όπου οι απόψεις όλων λαμβάνονται υπόψιν και επεξεργάζονται (Νικονάνου, 2010).

Οι βασικές αλλαγές ήρθαν στους παρακάτω τομείς:

- ✓ Αλλαγή στην φύση αγαθών και υπηρεσιών
- ✓ Ανάπτυξη αυτόβουλης μάθησης
- ✓ Ανάγκη για λογοδοσία

Η πρώτη αλλαγή στηρίζεται στις «καταναλωτικές ανάγκες» του κοινού. Οι προτιμήσεις του κοινού επηρεάζονται με το πέρασμα των χρόνων. Άρα σταδιακά η μουσειακή πολιτική θα πρέπει να προσαρμόζεται στις ιδιαίτερες ανάγκες του κοινού και να είναι σε εγρήγορση για να τις αντιμετωπίσει και να ανταποκριθεί σε κάτι σύγχρονο, επίκαιρο και καινοτόμο (Adams, 2006).

Η δεύτερη αλλαγή αυτή της ανάπτυξης της αυτόβουλης μάθησης προέρχεται από το ότι βρισκόμαστε στην κοινωνία της πληροφορίας και της πληροφόρησης. Ο καταγιγισμός πληροφοριών είναι τόσο μεγάλος αλλά το είδος της πληροφορίας μπορεί να μην είναι ποιοτικό (Adams, 2006). Όμως για να γίνει μια απλή πληροφορία μάθηση πρέπει να κατακτηθεί. Αυτή η κατάκτηση γίνεται από την μετατροπή της γνώσης σε βιωματική μάθηση και εν τέλει εμπειρία (Φιλιππουπολίτη, 2015).

Η τρίτη και τελευταία αλλαγή έχει να κάνει με το είδος των επισκέψεων στα μουσεία. Σήμερα, δεν μετράει πλέον η ποσότητα των επισκεπτών στον μουσειακό χώρο αλλά η ποιοτική επίσκεψη. Τα μουσεία οφείλουν να τεκμηριώνουν το είδος των επισκέψεων με διάφορους τρόπους όπως η αξιολόγηση της μουσειακής εμπειρίας μέσω ερωτηματολογίων, παρατήρησης και έρευνας (Falk, Adams, 2006).

2.2: Επιστήμη της Μουσειοπαιδαγωγικής

Μουσειοπαιδαγωγική είναι «μια εφαρμοσμένη παιδαγωγική με χώρο δράσης το μουσείο» (Νικονάνου, 2015, σ.27) χωρίς να απευθύνεται αποκλειστικά σε παιδιά αλλά σε όλες τις ηλικιακές ομάδες που επισκέπτονται τα μουσεία. Η μουσειοπαιδαγωγική ξεκίνησε να εφαρμόζεται έντονα κατά τον 20^ο αιώνα (Νικονάνου, 2009) όταν η ανάγκη των μουσείων για εξωστρέφεια έγινε το επιθυμητό.

Η επιστήμη αυτή βασίζεται στον συνδυασμό της **επικοινωνιακής πολιτικής** των μουσείων, δηλαδή στην πολιτική η οποία καλεί το κοινό να επισκεφθεί το μουσείο και να ζήσει εμπειρίες και της **εκπαιδευτικής πολιτικής** μέσα από την οποία το κοινό παίρνει γνώσεις με βιωματικό τρόπο, ψυχαγωγείται και αξιοποιεί τον ελεύθερο του χρόνο ποιοτικά (Μπίκος, 2014).

Τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα είναι εργαλεία της Μουσειοπαιδαγωγικής για επιτευχθεί η επικοινωνιακή και η εκπαιδευτική πολιτική. Επιπλέον τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα διαφέρουν μεταξύ τους στην διάρκεια, στις μεθόδους και τα μέσα, ακολουθούν όμως μια κοινή σχεδιαστική πορεία μεταξύ τους (Νικονάνου, 2009). Συνήθως ακολουθούν μια πορεία που περιλαμβάνει τρεις φάσεις

- ✓ Σχεδιασμό
- ✓ Υλοποίηση
- ✓ Αξιολόγηση

Ο **σχεδιασμός** ενός προγράμματος είναι πολύ βασικός καθώς από αυτόν εξαρτάται η ροή του προγράμματος. Τρεις παράγοντες που πρέπει οπωσδήποτε να λαμβάνονται υπόψη για το σχεδιασμό ενός προγράμματος είναι: το κοινό, ο χώρος και η κοινωνική διάσταση (Νικονάνου, 2009).

Ο πρώτος παράγοντας είναι οι ομάδες στόχου, **το κοινό** δηλαδή που θα παρακολουθήσει το πρόγραμμα, είναι πολύ σημαντικός καθώς ο μουσειοπαιδαγωγός πρέπει να γνωρίζει από πριν την ηλικία τους, τα ενδιαφέροντα τους και τις ιδιαιτερότητες που έχουν για να εφαρμόσει το κατάλληλο πρόγραμμα, με τους κατάλληλους στόχους και με τα σωστά μέσα (Νικονάνου, 2009). Επίσης οι ομάδες στόχου διαφέρουν μπορούν να είναι είτε ενήλικες, είτε οικογένειες, είτε παιδιά προσχολικής ή σχολικής ηλικίας. Για τον ίδιο λόγο διαφέρουν και οι ανάγκες τους. Για

αυτό καλό είναι η μουσειοπαιδαγωγός να έρχεται πάντα σε συνεννόηση με τον εκπαιδευτικό για κάποιες ιδιαιτερότητες της ομάδας, για τα ενδιαφέροντα αλλά και για βασικές πληροφορίες (Νικονάνου, 2009).

Ο δεύτερος παράγοντας είναι **ο χώρος** που θα πραγματοποιηθεί το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα. Ο χώρος είναι σημαντικός, συνήθως είναι ο μουσειακός χώρος, διότι αναλόγως το πώς έχει διαμορφωθεί ο μουσειογραφικός σχεδιασμός, πόσες αίθουσες έχει, και πόσες διαδρομές βοηθάει στο να μην εμποδίζονται οι υπόλοιποι επισκέπτες ώστε να μην επηρεάζει την ποιότητα του προγράμματος (Νικονάνου, 2009). Ο χώρος που θα διεξαχθεί το πρόγραμμα πρέπει και αυτός να έχει καθοριστεί από την αρχή διότι παίζει πολύ μεγάλο ρόλο.

Ο τρίτος παράγοντας είναι η **κοινωνική διάσταση** που αφορά την κοινωνική συναναστροφή μεταξύ της ομάδας στόχου και του μουσειοπαιδαγωγού αλλά και της ομάδας στόχου και του εκθέματος είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Σε αυτό το σημείο η επικοινωνία λειτουργεί εποικοδομητικά ως προς την ανάγνωση των εκθεμάτων και την βιωματική μάθηση (Νικονάνου, 2009). Τέλος το πιο σημαντικό είναι ότι ο μουσειοπαιδαγωγός εκπροσωπεί καθ' όλη την διάρκεια της δράσης τον μουσειακό χώρο, είναι εκπρόσωπος του χώρου για αυτό και οι απόψεις και οι σκέψεις που θα προβάλλει είναι άμεσα συνδεδεμένες με τον χώρο (Μπίκος, 2014).

Τα μέσα και οι μέθοδοι που χρησιμοποιεί η μουσειοπαιδαγωγική για να ερμηνεύσει και να νοηματοδοτήσει τα μουσειακά εκθέματα είναι ποικίλα και εντάσσονται στις μορφές άμεσης επικοινωνίας. Σύμφωνα με την Νικονάνου (Νικονάνου, 2009) οι μορφές επικοινωνίας στο σύγχρονο μουσείο χωρίζονται σε άμεσες και έμμεσες.

Άμεσες: Σχεδιασμός, υλοποίηση, αξιολόγηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που βασίζονται σε γνώσεις ειδικών με στόχο την αξιοποίηση των εκθεμάτων όπως:

- Εκπαιδευτικών προγραμμάτων για σχολικές ομάδες
- Εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δράσεων για ομάδες παιδιών, εφήβων και ενηλίκων στον ελεύθερο τους χρόνο
- Εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε χώρους εκτός μουσείων όπως χώρους πολιτιστικής κληρονομιάς με άμεση θεματική σύνδεση με το εκάστοτε μουσείο

Έμμεσες: Σχεδιασμός, παραγωγή και αξιολόγηση:

- Μουσειοσκευών και μουσειολεωφορείων
- Εκπαιδευτικού υλικού, εποπτικού υλικού, διαδραστικών εκθεμάτων για μαθητές, εκπαιδευτικούς και ενήλικες ή μεμονομένους επισκέπτες
- Χρήση νέων τεχνολογιών
- Ειδικών εκπαιδευτικών εκθέσεων για ειδικές ομάδες κοινού

Μουσειοπαιδαγωγικά Μέσα και Μέθοδοι:

1. **Αφήγηση:** Η μέθοδος αυτή είναι η συνηθέστερη και παλαιότερη μορφή ερμηνείας του εκθέματος από τον εμψυχωτή στον επισκέπτη και περιλαμβάνει την ξενάγηση και το μουσειακό θέατρο. Υπάρχει μια προκαθορισμένη πορεία του επισκέπτη στο χώρο με συγκεκριμένες στάσεις σε εκθέματα. Ο εμψυχωτής στέκεται ανάμεσα στον επισκέπτη και το έκθεμα και αποτελεί τον συνδετικό κρίκο μεταξύ τους. Επίσης η διήγηση ιστοριών και οι επιδείξεις ειδικών αποτελούν μεθόδους αφήγησης.
2. **Μαιευτική:** Με την μέθοδο αυτή γίνεται μια κατευθυνόμενη συζήτηση μεταξύ εμψυχωτή και επισκεπτών με αφορμή το μουσειακό έκθεμα αλλά και γύρω από αυτό. Σκοπός της είναι η παρατήρηση, η συζήτηση, ο αναστοχασμός, η διατύπωση απόψεων και η ανταλλαγή συμπερασμάτων. Ο επισκέπτης είναι ενεργητικός δέκτης πληροφοριών καθώς αλληλεπιδρά με τον εμψυχωτή αλλά και με άλλους συμμετέχοντες.
3. **Βιωματική Μάθηση:** Αυτή η μέθοδος είναι μια από τις πιο επιθυμητές στα μουσεία καθώς δίδει την αίσθηση ότι τα μουσεία είναι «ζωντανοί οργανισμοί» και όχι πηγή στείρων πληροφοριών και γνώσεων. Περιλαμβάνει την αποκόμιση εμπειριών μέσα στο μουσείο με συνδυασμό αισθήσεων, συναισθημάτων και πράξεων. Επιπλέον στηρίζεται στις παιδαγωγικές θεωρίες της Montessori και του Pestalozzi. Ακόμη, στηρίζεται στην εμπειρία του επισκέπτη καθώς και στην άποψη ότι όταν η μνήμη, η όραση, η ακοή, η ανάγνωση και ο προφορικός λόγος συνδυάζονται το μαθησιακό αποτέλεσμα αποδίδει σε πολύ μεγαλύτερα ποσοστά απ' ό,τι αν χρησιμοποιούταν μια μόνο αίσθηση. Στην μέθοδο αυτή περιλαμβάνονται: i. υλική- αισθητική δραστηριότητα ii. παιχνίδι iii. Project iv. μουσειακές εργασίες

4. **Αποκαλυπτική Μέθοδος, εξερεύνηση:** Η μέθοδος αυτή είναι η πλέον κατάλληλη για την μάθηση στο μουσείο. Ο επισκέπτης προσπαθεί να ανακαλύψει μέσω υλικού (εποπτικού, οπτιοακουστικού, απτικού κ.α.) την μουσειακή έκθεση μόνος του με την ελάχιστη δυνατή βοήθεια του εμψυχωτή. Στόχος είναι να επιδιώξει την επαφή ο επισκέπτης με το μουσειακό έκθεμα και να το προσεγγίσει με όποιον τρόπο επιλέξει. Είναι μια συνδυαστική μέθοδος που εντάσσεται και στην άμεση και την έμμεση μορφή επικοινωνίας.
5. **Η Δραματοποίηση :** Η μέθοδος της δραματοποίησης είναι διαδραστική και ο επισκέπτης έχει οπτική επαφή με τον εμψυχωτή ο οποίος είναι ντυμένος και υποδύεται κάποιον από το θεματικό περιεχόμενο του μουσείου. Για παράδειγμα η ομάδα «Ετεροτοπία» που σχεδιάζει και υλοποιεί μουσειακό θέατρο, το 2019 στο μουσείο Κοτσανά Αρχαίας Ελληνικής Τεχνολογίας υλοποίησε την μουσειακή παράσταση «Ο Κτησίβιος», προκειμένου να κάνει την έκθεση ζωντανή, διαδραστική και να την εντάξει μέσα σε μια χρονική περίοδο και ιστορική εποχή.

Τα παραπάνω μέσα και οι μέθοδοι χρησιμοποιούνται στα εκπαιδευτικά προγράμματα προκειμένου να είναι πιο διαδραστική και βιωματική η συνολική εμπειρία της επίσκεψης σε ένα μουσείο. Στόχος της μουσειοπαιδαγωγικής είναι η σταδιακή αυτοκατάργηση της όταν πια οι άνθρωποι αντιληφθούν τον τρόπο να μαθαίνουν και να προσεγγίζουν τους μουσειακούς χώρους (Νικονάνου, 2009).

Η **υλοποίηση** είναι εξίσου σημαντική διαδικασία καθότι πρέπει να ληφθούν πολύ σοβαρά υπόψιν οι σχεδιαστικές λειτουργίες. Για παράδειγμα η προετοιμασία των υλικών, η σωστή εμφύχωση και το κόστος των υλικών είναι ζητήματα που προκύπτουν κατά την υλοποίηση του προγράμματος. Μπορούν να προβλεφθούν και από τον σχεδιασμό του αλλά ο παράγοντας του απροόπτου είναι πάντα μέσα στα σχέδια (Νικονάνου, 2009).

Τέλος η **αξιολόγηση** είναι μια σημαντική πρακτική καθώς αποτιμάται όλη η πρακτική εφαρμογή του προγράμματος. Αυτό γίνεται τόσο ποιοτικά όσο και ποσοτικά. Για παράδειγμα, με τα ερωτηματολόγια ή με άλλα είδη αξιολογήσεων οδηγείται σε διαλεύκανση το κατά πόσο και κατά ποιον τρόπο πήγε καλά ή όχι η έκβαση του προγράμματος (Νικονάνου, 2009). Ενώ ποσοτικά κοστολογείται το πρόγραμμα, τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν αλλά και ποιες μέθοδοι απέδωσαν.

Ωστόσο μουσειοπαιδαγωγική δεν είναι μόνο τα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα. Αυτά αποτελούν ένα μεγάλο και πολύ σημαντικό μέρος της καθώς λειτουργούν ως εργαλεία, αλλά δεν είναι τα μόνα (Γιαννούτσου, 2015). Η μουσειοπαιδαγωγική περιλαμβάνει όλες τις μορφές μάθησης, εμπειρίας και βιώματος μέσα στο μουσείο, είτε με νέες τεχνολογίες, είτε με την οργάνωση εκθέσεων με παιδαγωγικό χαρακτήρα είτε με οργανωμένα προγράμματα, δράσεις και δραστηριότητες (Νικονάνου, 2009).

2.2.1: Το μουσειακό θέατρο

Το μουσειακό θέατρο εντάσσεται στις σύγχρονες τάσεις της μουσειολογίας και είναι μια μέθοδος στην εκθεσιακή αφήγηση για τον εκσυγχρονισμό των μουσείων (Βενιέρη, 2019). Πιο συγκεκριμένα «Το μουσειακό θέατρο είναι ένα είδος θεάτρου που ζωντανεύει τα μουσεία και τους τόπους πολιτισμικής αναφοράς. Ηθοποιοί υποδύονται χαρακτήρες από το παρελθόν και συνδιαλέγονται άμεσα με τους επισκέπτες μέσω μιας επίδειξης, ξενάγησης ή θεατρικής παράστασης. Ο στόχος τους είναι να ψυχαγωγήσουν το κοινό και να μοιραστούν πληροφορίες για τον χώρο, την σχετική εποχή ή αντικείμενα με ευχάριστο τρόπο» (<https://heterotopia.gr/>).

Η δομή του μουσειακού θεάτρου είναι συγκεκριμένη, έχει αρχή, μέση και τέλος. Οι **παράγοντες** που διαδραματίζουν βασικό ρόλο στην διεξαγωγή του είναι : **ιδέα-θέμα, μύθος-πλοκή, χωροχρόνος, χαρακτήρας, δομή, δραματική γλώσσα.**

Η **ιδέα-θέμα** είναι το κεντρικό θέμα της μουσειακής αφήγησης, η ανάλυση των βασικών αφηγηματικών ενοτήτων και υποενοτήτων καθώς και η διερεύνηση των μαθησιακών στόχων (Βενιέρη, 2019). Έπειτα οι **χαρακτήρες** που είναι πρωταγωνιστές της μουσειακής αφήγησης καλό είναι να απαντούν στις εξής ερωτήσεις:

- Που και πότε γεννήθηκε;
- Ποιοι ήταν οι γονείς του;
- Ποιο το είδος της οικογενειακής του ζωής;
- Ποια εκπαίδευση έλαβε;
- Ποια ήταν μια πρώτη του θετική εμπειρία;
- Ποια ήταν μια πρώτη του αρνητική εμπειρία;

Ο **μύθος-πλοκή** είναι το μουσειακό σενάριο που έχει επιλέξει ο εμπνευστής. Έχει επενδυθεί με το κατάλληλο αφηγηματικό ύφος (γλωσσική χρήση, ηθοποιοί,

κείμενο) για την κάθε περίπτωση. Αντιθέτως η **δραματική γλώσσα** μπορεί να εκφράζει αμεσότητα, υποκειμενικότητα και προφορικότητα είτε τα αντίθετα τους (Βενιέρη, 2020).

Η **δομή** του μουσειακού θεάτρου έχει συνήθως πέντε πράξεις. Επίσης ακολουθείται είτε γραμμική είτε μη γραμμική πορεία. Η **γραμμική πορεία** ακολουθεί χρονολογική σειρά των γεγονότων και η κλιμάκωση γίνεται σταδιακά πριν το τέλος ενώ η **μη γραμμική πορεία** δεν ακολουθεί χρονολογική σειρά και η απόδοση των γεγονότων δίνει την εντύπωση ότι τελική εικόνα ολοκληρώνεται σταδιακά (Βενιέρη, 2020).

Η δομή των πέντε πράξεων είναι η εξής:

- ✓ Πράξη 1: Η έκθεση
- ✓ Πράξη 2: Η κλιμάκωση
- ✓ Πράξη 3: Η κορύφωση
- ✓ Πράξη 4: Η αποκλιμάκωση
- ✓ Πράξη 5: Η έκβαση ή λύση

Η έννοια του χωροχρόνου αναφέρεται στον δραματικό, τον εκθεσιακό χρόνο και τον παραστατικό. «Δραματικός χρόνος είναι ο χρόνος των γεγονότων δηλαδή το τμήμα του φυσικού χρόνου κατά τον οποίο εκτυλίχθηκαν τα γεγονότα» ενώ «Εκθεσιακός χρόνος είναι η διαχείριση του δραματικού χρόνου κατά τη μετατροπή του σε σκηνική δράση» και παραστατικός χρόνος είναι ο χρόνος της παράστασης (Βενιέρη, 2020).

Καθ' αυτό τον τρόπο με το τέλος του μουσειακού θεάτρου, ολοκληρώνεται η μουσειακή εμπειρία, καλύπτονται τα θεματικά πεδία και κινητοποιούνται οι νοητικές διεργασίες (Βενιέρη, 2020). Το μουσείο εκσυγχρονίζεται πλέον και η διαδραστικότητα, η εμπειρία και η μουσειακή μάθηση αναπτύσσονται και μπαίνουν σταθερές βάσεις για νέες δράσεις, καινοτόμες δραστηριότητες και προγράμματα.

2.3: Εκπαιδευτικές Θεωρίες Μάθησης

Οι Εκπαιδευτικές Θεωρίες Μάθησης της Μουσειοπαιδαγωγικής είναι δανεισμένες από την επιστήμη της Παιδαγωγικής αφού έχουν κατά κόρων

εκπαιδευτικό στόχο (Βέμη,2010). Πολλές από αυτές χρησιμοποιούνται στα μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα είτε συνδυαστικά είτε μία την φορά. Αυτές είναι οι εξής:

Εκπαιδευτικές θεωρίες:

- ❖ **Διδακτισμός:** Είναι μια παραδοσιακή μορφή μετάδοσης της γνώσης. Στο επίκεντρο βρίσκεται ο δάσκαλος για αυτό ονομάζεται και δασκαλοκεντρική μέθοδος, ο οποίος θεωρείται αυθεντία και προάγει την έγκυρη γνώση που δεν μπορεί να αμφισβητηθεί. Ο μαθητής είναι παθητικός δέκτης.
- ❖ **Συμπεριφορισμός:** Αυτή η θεωρία ενισχύει την άποψη ότι η γνώση έρχεται μέσα από μικρά καλοσχεδιασμένα βήματα που εκτελεί ο μαθητής για να φτάσει στην γνώση. Επίσης ο συμπεριφορισμός τονίζει ότι υπάρχουν πολλές και διαφορετικές αναγνώσεις της αλήθειας ως προς ένα έκθεμα. Οι συμμετέχοντες είτε επιβραβεύονται για κάθε τους σωστή απάντηση είτε καλούνται να την επαναλάβουν.
- ❖ **Κονστрукτιβισμός:** Η θεωρία αυτή βασίζεται στην ήδη υπάρχουσα γνώση για να δομηθεί η νέα γνώση. Είναι μια ενεργητική θεωρία όπου προσφέρεται ποικιλία ευκαιριών για αλληλεπίδραση με το αντικείμενο, ενθάρρυνση της ομαδοσυνεργατικής μάθησης και γίνεται χρήση εναλλακτικού παιδαγωγικού υλικού.
- ❖ **Η θεωρία της εμπειρίας:** Η θεωρία αυτή υποστηρίζει να μην λαμβάνεται τόσο υπόψιν η ποσοτική μάθηση αλλά η ποιοτική μάθηση. Ο Dewey είναι υπέρμαχος στην δημιουργία μιας «συνέχειας» ανάμεσα στην καθημερινή ζωή του υποκειμένου και της νέας γνώσης. Με αυτό τον τρόπο το «βίωμα» μετουσιώνεται σε «προσωπική εμπειρία».
- ❖ **Η θεωρία της ανακάλυψης** Αυτή η θεωρία είναι μια ενεργητική διαδικασία όπου το υποκείμενο ακολουθεί τα βήματα ενός ανακαλυπτικού τρόπου γνώσης, Έχει τα εξής βήματα. Αφού το πρόβλημα διατυπωθεί, το υποκείμενο προσπαθεί με υποθέσεις να προβεί στη λύση του και έτσι καλλιεργείται η περιέργεια και εγείρεται η φαντασία. Ωστόσο υποστηρίζεται η ρεαλιστική προσέγγιση στη γνώση «το υποκείμενο μέσα από τις δράσεις ανακάλυψης οδηγείται σε προκαθορισμένες απαντήσεις για την πραγματικότητα και τον κόσμο» (Νάκου, 2001, σ.190).

❖ **Η θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης:** Η θεωρία αυτή βασίζεται στην θεωρία των πολλαπλών ευφυϊών του Gardner που θεωρεί ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι για να αντιληφθεί κανείς τον κόσμο και πιο συγκεκριμένα αναπτύσσονται επτά ευφυΐες: 1)Γλωσσική 2)Λογική- Μαθηματική 3)Χωρική 4)Μουσική 5)Σωματική- Κινησιακή 6)Διαπροσωπική- Ενδοπροσωπική 7)Φυσιογνωστική. Ωστόσο στο σχολείο αναπτύσσονται μόνο η γλωσσική, η λογική-μαθηματική και η διαπροσωπική.

Όλες αυτές οι εκπαιδευτικές θεωρίες που αναλύονται παραπάνω (Φιλιππουπολίτη, 2015) βασίζονται στις Αρχές Παιδαγωγικής όπως και σε εκπαιδευτικούς που σηματοδότησαν τον τομέα της παιδαγωγικής με την έρευνα και τα συμπεράσματά τους. Ωστόσο χρησιμοποιούνται ευρέως στην μουσειοπαιδαγωγική αφού όπως αποδεικνύεται περίτρανα είναι μια εκπαιδευτική πολιτική μέσα στα μουσεία.

2.4: Το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι και τα οφέλη του

Το παιχνίδι στην μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία εντάσσεται στις μορφές έμμεσης επικοινωνίας με το κοινό. Περιλαμβάνει για παράδειγμα, το εκπαιδευτικό υλικό και εποπτικό υλικό, τις μουσειοσκευές και όλες εκείνες τις διαδραστικές πρακτικές ώστε να εγείρει το ενδιαφέρον των παιδιών να γίνουν ενεργοί συμμετέχοντες και όχι απλοί παρατηρητές της μουσειακής εμπειρίας (Νικονάνου, 2011).

Ακόμη, το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι στηρίζεται στην θεωρία της βιωματικής μάθησης όπως αναλύθηκε στην παραπάνω ενότητα ωστόσο υπάρχει μια ασαφής προσέγγιση ως προς το περιεχόμενο του όρου «παιχνίδι» (Νικονάνου, 2011).

Τα οφέλη του μουσειοπαιδαγωγικού παιχνιδιού είναι ιδιαίτερα ευεργετικά

- στην κοινωνικοποίηση του ατόμου
- στην αφομοίωση γνώσεων
- στην συναισθηματική εμπλοκή του ατόμου
- στην δυνατότητα ανάπτυξης της προσωπικής κρίσης και άποψης του ατόμου
- στην ποιοτική αξιοποίηση του ελεύθερου χρόνου
- καλλιέργεια της φαντασίας
- στην αυτογνωσία και την αυτοβελτίωση

Όλα αυτά τα οφέλη και πολλά περισσότερα έχει να προσφέρει το παιχνίδι στην εκπαιδευτική και μουσειοπαιδαγωγική διαδικασία. Τα παιδιά κοινωνικοποιούνται μέσα στο μουσείο καθώς μέσω της μαιευτικής μεθόδου μαθαίνουν να διαχωρίζουν το διδακτισμό από την κατευθυνόμενη συζήτηση. Είναι σημαντικό ότι δεν θα επιπληχθούν για κάποια λανθασμένη απάντηση αντιθέτως θα ξανά προσπαθήσουν για να απαντήσουν (Eggen, 2017).

Επιπλέον η αφομοίωση των γνώσεων γίνεται με συνδυαστικά μέσα και μεθόδους και με ποικιλότροπες εκπαιδευτικές θεωρίες. Δεν αποτελεί πρωτεύον στόχο για όλες τις ομάδες κοινού. Για παράδειγμα στην επίσκεψη ενός ειδικού δημοτικού σχολείου σε ένα μουσείο τυπογραφίας πρωτεύον στόχο δεν θα αποτελέσει η αφομοίωση των γνώσεων αλλά η καλλιέργεια της φαντασίας και η ανάπτυξη της αυτοβελτίωσης.

Ακόμη, πολύ σημαντικό όφελος στις μέρες μας είναι η δυνατότητα ανάπτυξης και έκφρασης της προσωπικής άποψης και κρίσης μέσα σε ένα μουσειακό περιβάλλον. Φαίνεται ότι τα άτομα που το επιδιώκουν έχουν πάρει κάποια ερεθίσματα μέσα από το μουσείο και τα μουσειακά εκθέματα. Μέσω της σκέψης έχουν προβεί σε συμπεράσματα. Έτσι η συμβολή του παιχνιδιού προσφέρει και όξυνση της σκέψης.

Τέλος, «το παιχνίδι αποτελεί μια βασική λειτουργία του παιδιού που το οδηγεί στην ανάπτυξη του» (Παπαστάθη, 2016, σ.148) και το βασικότερο όφελος είναι ότι τα παιδιά μέσα από αυτό μαθαίνουν, παίρνουν πρωτοβουλίες, μπαίνουν σε «ρόλους» π.χ. θεατρικά παιχνίδια ή παιχνίδια ρόλων και δραματοποίηση.

Κεφάλαιο 3- Μουσειακή Αγωγή και Άτομα με Αναπηρία

3.1: Μουσειακή Αγωγή

Σύμφωνα με την Hooper Greenhill τα μουσεία είναι από την ίδια τους την φύση εκπαιδευτικά ιδρύματα. Μέσα στα μουσεία οι άνθρωποι έχουν πολλές και διαφορετικές δυνατότητες. Μπορούν να μαθαίνουν μέσω των εκθεμάτων για διάφορους πολιτισμούς ή τρόπους σκέψεις (Νικονάνου, 2009), να πληροφορούνται για τα ίδια τα εκθέματα, να ψυχαγωγούνται μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εκδηλώσεων και να ζούνε μια διαφορετική διαδραστική εμπειρία.

Η μουσειακή αγωγή με την πρώιμη μορφή της ξεκινάει να εμφανίζεται από τον 19^ο αιώνα. Η πρώιμη μουσειακή εκπαίδευση (Hein, 2012) το 1957 είχε κατακριθεί πολλές φορές για τον όρο εκπαίδευση καθώς ο προτιμητέος όρος ήταν η λέξη «ερμηνεία» προκειμένου να καλύπτει ολόπλευρα τις μουσειακές λειτουργίες και όχι μόνο εξειδικευμένους σκοπούς. Ωστόσο στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ο εκπαιδευτικός ρόλος των μουσείων είχε αναγνωρισθεί και αξιοποιηθεί νωρίτερα με τον θεσμό των παιδικών μουσείων και συγκεκριμένα με την ίδρυση του Παιδικού Μουσείου του Μπρούκλιν το 1899 (Hein, 2012).

Αργότερα πολλά μουσεία ακολούθησαν την εκπαιδευτική πολιτική και την θεσμοθέτησαν με μόνιμο προσωπικό καθώς και με την ίδρυση εκπαιδευτικών τμημάτων στα μουσεία (Hein, 2012). Ένα φαινόμενο που ανέπτυξε την εκπαιδευτική λειτουργία των μουσείων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής ήταν η δυσκολία που αντιμετώπιζαν πολλά παιδιά να πάνε στο σχολείο λόγω εργασίας και έτσι έφοροι και διευθυντές μουσείων ξεκίνησαν να καθιερώνουν την εκπαίδευση στο μουσείο (Hein, 2012).

Η σύγχρονη μουσειακή εκπαίδευση στηρίζεται στην συμμετοχή, την εμπειρία και την δημιουργικότητα του κοινού (Νικονάνου, 2015), την παιδαγωγική του μουσειακού χώρου (Χουρμουζιάδη, 2015) την «φωνή» του κοινού (Μπούνια, 2015) όπως επίσης και την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων (Γιαννούτσου, 2015). Οι νέες τεχνολογίες έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην καθημερινότητα των ανθρώπων σήμερα. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνουν πολλές έρευνες που αποδεικνύουν ότι 8 στους 10 Έλληνες έχουν smartphone (<https://www.cnn.gr/tech/story/137270/sto-diadiktyo-9-stoys-10-ellines>).

Έτσι, παρατηρείται ότι οι νέες τεχνολογίες έχουν εδραιωθεί στους περισσότερους μουσειακούς χώρους (Γιαννούτσου, 2015) με τους εξής τρόπους και για τους εξής λόγους:

- **Κοινωνικά Δίκτυα**, είναι ο πλέον διαδεδομένος τρόπος ανάρτησης δελτίων τύπου και αξιοποίησης τους για λόγους μουσειακού μάρκετινγκ και δημοσιοποίηση των δράσεων που λαμβάνουν χώρα στο μουσείο το εγγύς χρονικό διάστημα.
- **Εικονικές Περιηγήσεις**, σε όλο και περισσότερα μουσεία επιλέγονται συγκεκριμένες συλλογές και διατίθενται στις ιστοσελίδες τους, έτσι

ώστε το κοινό να μπορέσει να «επισκεφθεί» διαδικτυακά τις συλλογές και να καταλάβει αν επιθυμεί να επισκεφθεί δια ζώσης τον χώρο. Μέσω του Google Art projects, διατίθεται πολύ μεγάλη ευκρίνεια εικόνας, μηδενικό κόστος πρόσβασης και ελεύθερη πρόσβαση από οποιοδήποτε σημείο, οποιαδήποτε στιγμή.

- **Μεγάλα Αρχεία**, είναι προσβάσιμα και περιλαμβάνουν ψηφιοποιημένα εκθέματα του μουσείου όπως επίσης πολυμεσικές εφαρμογές και υλικό. Για παράδειγμα η Europeana είναι μια ψηφιακή βιβλιοθήκη που στόχο έχει την ανάδειξη της πολιτισμικής κληρονομιάς στον ψηφιακό κόσμο (<https://www.ekt.gr/el/magazines/features/19074>).
- **Εικονικά Μουσεία**, είναι η προσπάθεια μεταφοράς ολόκληρου του μουσείου σε έναν εικονικό κόσμο. Για παράδειγμα το Μουσείο Ακροπόλεως διαθέτει στον εικονικό κόσμο, εικονική περιήγηση γύρω από τη Ζωφόρο του Παρθενώνα.
- **Άλλες εφαρμογές**, όπως οθόνες, τάμπλετ, υπολογιστές με σύνδεση στο διαδίκτυο που φέρουν παιχνίδια όπως πάζλ, κουίζ, σταυρόλεξα, παιχνίδια γνώσεων λειτουργούν ως ψηφιακά εργαλεία σε ένα μουσείο με αποτέλεσμα την εμπλοκή του κοινού μέσω διαφορετικών δραστηριοτήτων.

Όλες αυτές οι εφαρμογές, η διάδοση των νέων τεχνολογιών μέσα στα μουσεία αλλά και ο εκσυγχρονισμός των μουσείων προσφέρουν διαδραστικότητα, εμπειρία και μάθηση (Νικονάνου, 2015). Ειδικότερα οι νέες τεχνολογίες αξιοποιούνται για καλό χωρίς να γίνεται κατάχρηση τους αλλά βοηθητικά ως προς τις άλλες μεθόδους και μέσα.

3.2: Σχολείο-Μουσείο-Κοινωνία: Το μουσείο ως συνδεδετικός κρίκος για κοινωνικοποίηση

Το σχολείο καθώς και το μουσείο είναι ιδρύματα και δομές που έχουν στόχο την εκπαίδευση του κοινού (Eggen, 2017). Η διαφορά τους είναι ότι το πρώτο εντάσσεται στην τυπική εκπαίδευση ενώ το δεύτερο στην άτυπη (Νικονάνου, 2015). Η κοινωνία είναι μια μεγαλύτερη δομή που περικυκλώνει τις άλλες δύο. Επίσης στην κοινωνία ανήκει η πολιτισμική κληρονομιά του εκάστοτε τόπου (Braudel, 2017). Το μουσείο συνδέει κατά μία έννοια το σχολείο με την κοινωνία με διάφορους τρόπους.

Μερικοί απ' αυτούς είναι οι σχολικές εκδρομές, οι οργανωμένες επισκέψεις με την οικογένεια αλλά και οι μεμονωμένοι επισκέπτες.

Το σχολικό περιβάλλον και οι εκπαιδευτικοί προκειμένου να ενισχύσουν το σχολικό μάθημα επιλέγουν την μουσειακή αγωγή (Νικονάνου, 2009). Συνεπώς το μουσείο είναι απαραίτητο για τον σχεδιασμό του εκάστοτε εκπαιδευτικού προγράμματος να συμβουλευέται το σχολικό πρόγραμμα και να ενισχύει την δυνατότητα συμπλήρωσης του (Δάλκος, 2000). Για παράδειγμα αν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα αφορά παιδιά τρίτης δημοτικού καλό θα είναι στο μάθημα της ιστορίας να επισκεφθούν το «Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης» εφόσον κάποια από τα κεφάλαια του βιβλίου της Ιστορίας αναφέρονται στον Κυκλαδικό πολιτισμό και την προ-ιστορία. Αυτή η επίσκεψη συνδέει το μάθημα με την μουσειακή εμπειρία.

Ωστόσο αυτή η επίσκεψη είναι κατά μια έννοια «απαραίτητη» και «αναμενόμενη» για αυτό είναι σημαντική η αξιοποίηση του μαθήματος της «Ευέλικτης Ζώνης» σε όλες τις σχολικές τάξεις. Ανάμεσα στις βαθμίδες δημοτικό, γυμνάσιο, λύκειο οι ηλικίες των παιδιών διαφέρουν καθώς και τα ενδιαφέροντα τους. Για αυτό καλό θα ήταν να δοθεί έμφαση και στα παιδιά που βρίσκονται στην εφηβεία (γυμνάσιο, λύκειο) και όχι μόνο στο δημοτικό (Δάλκος, 2000). Για παράδειγμα ο Κυκλαδικός Πολιτισμός θα μπορούσε να προσεγγιστεί και στα παιδιά γυμνασίου και λυκείου με άλλο τρόπο όπως στο μάθημα του ελεύθερου σχεδίου (λύκειο) ή στο μάθημα των εικαστικών (γυμνάσιο) αλλά και από το μάθημα της γεωμετρίας και της ιστορίας.

Επιπλέον κατά την σύνταξη ενός εκπαιδευτικού προγράμματος ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν είναι ο στόχος του προγράμματος, ο τρόπος που θα προσεγγιστεί, το πρόσωπο που θα το υλοποιήσει και πως θα αξιολογηθεί (Κακουκούρου-Χρόνη, 2005). Η οργανωμένη επίσκεψη από το σχολείο στο μουσείο δομείται σε τρία μέρη:

- 1. Πριν από την μουσειακή επίσκεψη**
- 2. Κατά την διάρκεια της επίσκεψης**
- 3. Μετά την επίσκεψη**

Πριν από την επίσκεψη γίνεται μια προετοιμασία των μαθητών από τον εκπαιδευτικό όσο αναφορά το θέμα που θα παρακολουθήσουν, το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που θα συμμετάσχουν αλλά και την διάρκεια που θα κρατήσει (Κακουκούρου-Χρόνη, 2005). Ακόμη μπορούν οι εκπαιδευτικοί να υλοποιήσουν τις

δραστηριότητες του εκπαιδευτικού προγράμματος που δίνεται από το μουσείο και συνήθως φέρει τον τίτλο: «Εκπαιδευτικός Φάκελος».

Κατά την διάρκεια της επίσκεψης αναλαμβάνει δράση ο μουσειοπαιδαγωγός, που φροντίζει εκτός από την ομαλή διεξαγωγή του προγράμματος, την εξοικείωση των παιδιών με τον χώρο, την ενημέρωσή τους για την έκβαση του προγράμματος καθώς και τον τρόπο διεξαγωγής του προγράμματος (Κακουκούρου-Χρόνη, 2005).

Μετά την επίσκεψη στο μουσείο, προτείνονται από τον μουσειοπαιδαγωγό δραστηριότητες για το σχολείο και το σπίτι με σκοπό την καλλιέργεια του προγράμματος και την επεξεργασία του. Με αυτό τον τρόπο αποδεικνύεται ότι το μουσείο είναι συνδυαστικός κρίκος για κοινωνικοποίηση, μάθηση και εμπειρία στο σχολείο και την κοινωνία.

Πλέον τα σύγχρονα μουσεία έχουν αφήσει πίσω τους την αντίληψη ότι το μουσειακό έκθεμα είναι στο επίκεντρο, δεν είναι δηλαδή αντικειμενοκεντρικά αλλά ανθρωποκεντρικά (Δάλλκος, 2000). Ο άνθρωπος γίνεται ο πρωταγωνιστής σε ένα μουσείο γιατί το ζήτημα είναι να αντιληφθεί ο ίδιος την αξία των εκθεμάτων έτσι ώστε τα ίδια τα εκθέματα να τον βοηθήσουν να αντιληφθεί την αξία του στον υλικό πολιτισμό (Braudel, 2017).

Επιπλέον, η κοινωνία είναι μια μεγάλη ή μικρή ομάδα ατόμων που αλληλεπιδρούν, γνωρίζουν ότι βρίσκονται σε μια κοινή ομάδα και την θεσμοθετούν (Braudel, 2017). Αυτό σημαίνει ότι μέσω της αλληλεπίδρασης των ανθρώπων η νοοτροπία αξιοποίησης των μουσείων μπορεί να γίνει πολιτισμός. Η διαφορά μεταξύ κουλτούρας και πολιτισμού είναι ότι η κουλτούρα είναι ένας πολιτισμός που δεν έχει φθάσει ακόμα στην ωριμότητα του, στο ύψιστο σημείο των δυνατοτήτων του άρα δεν έχει ολοκληρωθεί (Braudel, 2017) ενώ ο πολιτισμός είναι κάτι ολοκληρωμένο σε πέρας χρόνου.

Σημαντικό είναι να τονισθεί ότι στις μέρες μας αναφέρεται συχνά η έλλειψη παιδείας, η κοινωνική αποξένωση των ανθρώπων, θίγονται οι ηθικές αξίες και τα ιδανικά και τέλος η τέχνη και ο πολιτισμός τείνουν να χάσουν το πραγματικό περιεχόμενό τους. Αυτό γιατί συμβαίνει; Διότι ο άνθρωπος έχει απομακρυνθεί από τον πολιτισμό και δεν γνωρίζει πώς να τον προσεγγίσει. Σε αυτό το ζήτημα η μουσειοπαιδαγωγική έρχεται να συμβάλει (Μπίκος, 2014). Το ουσιαστικότερο έργο που προσφέρει είναι ότι μαθαίνει στον άνθρωπο πώς να μαθαίνει, σέβεται τις

ιδιαιτερότητες του καθενός και τις αντιμετωπίζει ως ξεχωριστές εξίσου σημαντικές ιδιότητες (Νικονάνου, 2009).

Έτσι λοιπόν, το μουσείο που είναι ο κυρίαρχος χώρος δράσης της μουσειοπαιδαγωγικής γίνεται ο συνδετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο, που είναι μια πρώιμη μορφή κοινωνίας, έχει κανόνες, θεσμούς και όρια και στην κοινωνία που είναι εξ ορισμού θεσμοθετημένη. Παρέχει μια ιδεολογία δια βίου μάθησης και συμπερίληψης όλων των ανθρώπων (Νικονάνου, 2009) ανεξαρτήτου, χρώματος, φύλου, εθνικότητας και ηλικίας. Όμως το μουσείο ενώ υφίσταται δεν μπορεί να αλλάξει ολόκληρη την κοινωνία αν οι ίδιοι οι άνθρωποι δεν το επιδιώξουν και δεν το προσπαθήσουν αρκετά. Εξαρτάται λοιπόν από την ελεύθερη βούληση του κάθε ελεύθερου ανθρώπου αν μια επίσκεψη στο μουσείο θα τον παρακινήσει για σκεφτεί με διαφορετικό τρόπο (Νικονάνου, 2009).

Τέλος, το μουσείο δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να αντικαταστήσει το σχολείο ούτε αυτός είναι ο σκοπός του αντιθέτως στοχεύει να ενισχύσει και να συμβάλει στην δράση του σχολείου με τρόπο ευχάριστο, διαδραστικό, καινοτόμο κι συμπληρωματικό (Πλακίτση, 2016). Οι μαθητές έπειτα, παροτρύνουν την οικογένεια να συμμετάσχουν σε οικογενειακά προγράμματα και έτσι συνδέεται το μουσείο με την κοινωνία και το σχολείο.

3.3: Η μουσειακή εκπαίδευση για άτομα με αναπηρίες

Η Μουσειακή Εκπαίδευση είναι μια δυνατότητα μέσα στο χώρο των μουσείων όπου το υποκείμενο μαθαίνει τον τρόπο να μαθαίνει. Όπως τα μουσεία είναι ανοιχτά στο κοινό για όλους έτσι και οι υπηρεσίες τους οφείλουν να μην «αποκλείουν» κανέναν από την εκπαιδευτική διαδικασία. Τι εννοούμε όμως «αποκλεισμός»; Η έννοια αυτή έχει δύο σημασίες. Τον αποκλεισμό α) στην φυσική προσβασιμότητα και β) στην διανοητική πρόσβαση. Τι είναι όμως πρόσβαση; Αρχικά «ο όρος πρόσβαση χρησιμοποιείται με την πιο ευρεία έννοια και νοείται ως η διανοητική, σωματική και δια των αισθήσεων προσέγγιση των μουσειακών συλλογών και των μουσειακών χώρων» (Βελιώτη, 2004).

Η έννοια της φυσικής προσβασιμότητας στον χώρο έχει να κάνει κυρίως με την διαμόρφωση του χώρου ενώ η έννοια της διανοητικής προσβασιμότητας έχει να κάνει με την πνευματική αντίληψη μέσα σε έναν μουσειακό χώρο. Έπειτα είναι σημαντικό να διαχωρίσουμε κάποιες από τις κύριες κατηγορίες αναπηριών που αντιμετωπίζουν

άτομα με τα οποία βρισκόμαστε στην ίδια κοινωνία καθώς η διαμόρφωση ενός προγράμματος θα είναι πολύ διαφορετική αναλόγως το είδος και τον βαθμό της αναπηρίας (Ζώτου,2004).

Ένας βασικός διαχωρισμός είναι απαραίτητος για να γίνει η κατάλληλη ανάλυση (<https://www.esamea.gr/did-you-know?tmpl=component>).

Οι κατηγορίες των αναπηριών:

1. **Κινητική Αναπηρία (π.χ. τετραπληγία, παραπληγία, εγκεφαλική παράλυση κ.λπ.)**
2. **Αισθητηριακή Αναπηρία (κώφωση, τύφλωση κ.λπ.)**
3. **Ψυχική Αναπηρία (π.χ. μανιοκατάθλιψη, σχιζοφρένεια)**
4. **Νοητική Αναπηρία (π.χ. αυτισμός, νοητική υστέρηση, σύνδρομο Down)**
5. **Άλλες αναπηρίες (π.χ. βαριές και πολλαπλές αναπηρίες κ.λπ.)**

Η πρώτη και τελευταία κατηγορία, αναφέρεται στα άτομα με κινητική αναπηρία ή άλλες αναπηρίες που «διαχωρίζονται σε άτομα με περιπατητική αναπηρία και άτομα σε αμαξίδια» (Πολυχρονίου, 2004, σ.43). Το μουσείο οφείλει όχι μόνο να μην εμποδίζει την είσοδο και την περιήγηση τους στο χώρο αντιθέτως να φροντίζει την ομαλή διεξαγωγή της επίσκεψης τους πριν, κατά την διάρκεια αλλά και μετά (Αντζουλάτου- Ρετσίλα, 2004). **Πριν** την επίσκεψη των ατόμων το μουσείο μπορεί να φροντίσει με την ύπαρξη των κατάλληλων υποδομών στο χώρο όπως ράμπες στην είσοδο, την έξοδο και μέσα στο χώρο, θέσεις στάθμευσης στον εξωτερικό χώρο, κατάλληλες διαδρομές μέσα στον χώρο πλάτους 1,5 μ. χωρίς εμπόδια (Πολυχρονίου, 2004).

Κατά την διάρκεια της περιήγησης μέσα στον χώρο καλό είναι να υπάρχουν καθίσματα κοντά στα εκθέματα σε όλες τις αίθουσες όπως επίσης το ύψος που εκτίθενται τα εκθέματα και οι λεζάντες τους να είναι τέτοιο ώστε να μπορεί να είναι ευανάγνωστα τα κείμενα και να φαίνεται το μουσειακό έκθεμα. **Μετά** την επίσκεψη στο μουσείο, καλό θα είναι να γίνονται εκπαιδευτικά προγράμματα και για ΑμεΑ έτσι ώστε να διατηρηθεί η σχέση μουσείου - ατόμου αλλά και οι περιοδικές εκθέσεις να είναι κατάλληλα σχεδιασμένες και για ΑμεΑ, έτσι ώστε να υπάρχει ενδιαφέρον από τα ίδια τα άτομα να ξανά επισκεφθούν το μουσείο.

Στην δεύτερη κατηγορία εντάσσονται κυρίως τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης όπως επίσης κωφά και βαρήκοα άτομα. Το μουσείο οφείλει να μεριμνήσει για τα άτομα με προβλήματα όρασης, με την τοποθέτηση λεζαντών, με τον κώδικα braille αλλά και με αντίγραφα εκθεμάτων τα οποία μπορούν να τα αγγίζουν όπως στο Μουσείο Αφής, του Φάρου Τυφλών Ελλάδος (<http://www.tactualmuseum.gr/>). Επίσης τα προγράμματα καλό είναι να περιλαμβάνουν ηχητικό και απτικό υλικό όπως επίσης και ειδικό υλικό για άτομα με προβλήματα όρασης. Τέλος ο χώρος να είναι ειδικά διαμορφωμένος και δίχως εμπόδια έτσι ώστε να υπάρχει άνετη κίνηση στον χώρο.

Στην ίδια κατηγορία για τα άτομα με κώφωση καλό είναι να υπάρχουν στον Μουσείο ξεναγοί για νοηματική γλώσσα, η οποία είναι και η μητρική γλώσσα των κωφών (Κοκκέβη- Φωτίου, 2004) αλλά και οι υπάλληλοι του μουσείου να είναι καταρτισμένοι ώστε να μπορούν να δώσουν πληροφορίες στην νοηματική. Εάν πρόκειται για ξενάγηση ή για ειδικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα, πολύ βοηθητική θα ήταν η χρήση κόκκινης σημαίας για να σηματοδοτεί την έναρξη, την λήξη ή κάποιο άλλο σημείο σημαντικό για την έκβαση του προγράμματος όπως την αλλαγή αίθουσας (Κοκκέβη- Φωτίου, 2004).

Η επόμενη κατηγορία αφορά τις ψυχικές αναπηρίες όπου είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη κατηγορία και σπάνια προσεγγίσιμη στην ελληνική πραγματικότητα. Ωστόσο τα μουσεία ως κοινωνικά ιδρύματα οφείλουν να είναι πολύ προσεκτικά στην χρήση της γλώσσας καθώς μπορεί να παραφραστεί κάτι εύκολα. Καλό είναι να αποφεύγεται η συναισθηματική εμπλοκή των επισκεπτών ανάμεσα στα εκθέματα και τον ερμηνευτή γιατί είναι εύκολο να φέρει στην μνήμη τους κάτι δυσάρεστο (Χρυσουλάκη, 2004). Σημαντικό είναι να στοχεύει το μουσείο στην ανάπτυξη της αυτοβελτίωσης των ατόμων καθώς και στην δημιουργία μιας σχέσης εμπιστοσύνης (Χρυσουλάκη, 2004).

Τέλος, όσο αφορά τις νοητικές αναπηρίες τα μουσεία οφείλουν να συμπεριλαμβάνουν στην οργάνωση τις έκθεσης τους στον χώρο που είναι τοποθετημένες οι λεζάντες, οπτικό και ακουστικό υλικό για την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης τους. Είναι σημαντικό οι λεζάντες (κείμενο) καθώς και η ξενάγηση ή τα προγράμματα να είναι ειδικά σχεδιασμένα και για τα άτομα με νοητική αναπηρία (Μπούνια, 2009) έτσι ώστε να μην αποκλείονται από την μουσειακή εμπειρία.

3.4: Άτομα με Αυτισμό και Νοητική Καθυστέρηση σε Μουσειακό Περιβάλλον

Κατά το άρθρο 27 της Παγκόσμιας Διακήρυξης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων το 1948: «Όλοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν ελεύθερα στην πολιτισμική ζωή μιας κοινότητας, να απολαμβάνουν τις τέχνες και να μοιράζονται την πρόοδο της επιστήμης και τα οφέλη της» (Μπούνια, 2015, σ.141). Ωστόσο στην ελληνική πραγματικότητα έχει αποδειχτεί πολλές φορές ότι τα μουσεία- ενώ είναι ανοιχτά προς όλους- δεν προνοούν να συμπεριλάβουν στα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις δράσεις τους και δράσεις για ΑμεΑ.

Ένα πρόβλημα που συναντάται συχνά στους μουσειακούς χώρους για τα εμποδιζόμενα άτομα είναι η πρόσβαση. Η πρόσβαση νοείται με την γενικότερη έννοια και όχι απαραίτητα με την φυσική πρόσβαση στο χώρο (Προβατάκης, 2004) όπως ακριβώς επισημαίνει και ο Walters για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα ΑμεΑ στην συνολικότερη πρόσβαση τους στον πολιτισμό και την πολιτισμική κληρονομιά (Μπούνια, 2015). Τα είδη της πρόσβασης λοιπόν διαφέρουν αναλόγως τα είδη της αναπηρίας.

Για να υπάρξει μια σαφής εικόνα για τα είδη της αναπηρίας είναι σημαντικό να ορίσουμε τι είναι τα Άτομα με Αναπηρίες και στην συνέχεια να επικεντρωθούμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες. Ως «Άτομα με Αναπηρίες» νοούνται τα άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, ψυχικές, διανοητικές ή αισθητηριακές δυσχέρειες, οι οποίες σε αλληλεπίδραση με διάφορα εμπόδια, ιδίως θεσμικά, περιβαλλοντικά ή εμπόδια κοινωνικής συμπεριφοράς, δύνανται να παρεμποδίσουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή των ατόμων αυτών στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους (<http://www.opengov.gr/ypep/?p=606>).

Τα μουσεία ήδη από το 1970 ξεκίνησαν να κάνουν τις πρώτες προσπάθειες εκδημοκρατισμού τους με στόχο να συμπεριλάβουν τα ΑμεΑ στο σχεδιαστικό και λειτουργικό τους πρόγραμμα (Βελιώτη, 2004). Στόχος αυτής της ενέργειας ήταν τα μουσεία να μην αποκλείουν από τον ορισμό τους καθώς και να δώσουν την ευκαιρία στα εμποδιζόμενα άτομα να συμμετέχουν ενεργά στην κοινωνία. Αυτό σημαίνει ότι τα μουσεία είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνίας και έχουν κομβικό ρόλο στην διάδοση της πολιτισμικής πληροφορίας στο κοινό καθώς και στην ενίσχυση του κοινωνικού ρόλου του μουσείου. (Κασιμάτη, 2004).

Πιο συγκεκριμένα τα ΑμεΑ είναι ένα ετερόκλητο κοινό. Πρόκειται για διαφορετικές ηλικιακές ομάδες και χρήζουν διαφορετικής αντιμετώπισης αναλόγως την αναπηρία. Για παράδειγμα τα άτομα με σοβαρά προβλήματα όρασης δεν μπορούν να παρακολουθήσουν το ίδιο πρόγραμμα με τα άτομα που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού καθώς είναι διαφορετικές οι ανάγκες και οι δυνατότητες (Μούλιου, 2015). Ο στόχος των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων είναι διαφορετικός και συνήθως εν μέρει εκπαιδευτικός. Κυρίως η ενίσχυση της αυτοπεποίθησης και της επιβράβευσης των ικανοτήτων και σε καμία περίπτωση η μείωση και η ανάδειξη των δυσκολιών απασχολεί έναν μουσειοπαιδαγωγό.

Το ειδικό κοινό που θα μας απασχολήσει είναι οι μαθητές με Αναπηρία και Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΑνΕΕΑ). Συγκεκριμένα οι μαθητές που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και εκείνοι με νοητική καθυστέρηση. Οι αναπηρίες όπως αναφέρθηκε είναι διαφορετικές μεταξύ τους για αυτόν ακριβώς τον λόγο και τα εκπαιδευτικά προγράμματα πρέπει να διαφέρουν μεταξύ τους, να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του κοινού και την εξατομίκευση (Παντελιάδου, 2011). Πιο συγκεκριμένα, παρακάτω αναλύονται οι δύο μεγάλες κατηγορίες ως προς τα χαρακτηριστικά τους αλλά και ως προς τον τρόπο σχεδίασης των ειδικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

«Ο αυτισμός είναι μια σύνθετη διαταραχή που επηρεάζει σημαντικά τρεις περιοχές της ανθρώπινης συμπεριφοράς: την κοινωνική συμπεριφορά, την επικοινωνία και την φαντασία» (Παντελιάδου, 2011, σ.85). Το φάσμα του αυτισμού είναι αρκετά ευρύ και ο σχεδιασμός ενός ειδικού εκπαιδευτικού προγράμματος πρέπει να γίνεται σε συνεννόηση με τον ειδικό κοινωνικό λειτουργό του σχολείου και τον ειδικό εκπαιδευτικό και ψυχολόγο (Παντελιάδου, 2011).

Σύμφωνα με την Νικονάνου (Νικονάνου, 2009) ο μουσειοπαιδαγωγός πηγαίνει στο σχολείο σε σπάνιες περιπτώσεις και μόνο όταν κρίνεται απαραίτητο από τον ίδιο. Στην συγκεκριμένη περίπτωση καλό είναι για την δημιουργία ενός **εξειδικευμένου προγράμματος** να γίνεται συστηματική παρατήρηση του μαθητή στο σχολικό περιβάλλον με την ενυπόγραφη δήλωση των γονέων, την συμφωνία του διευθυντή και την έγκριση από το αρμόδιο υπουργικό τμήμα.

Επίσης, πριν τον σχεδιασμό είναι απαραίτητο να γνωρίζει ο μουσειοπαιδαγωγός την ομάδα στόχου με την οποία θα συνεργαστεί (Νικονάνου, 2009) διότι τα

χαρακτηριστικά του πληθυσμού διαφέρουν μεταξύ τους. Για παράδειγμα δεν θα ήταν σωστό να συμμετέχουν άτομα χαμηλού και υψηλού λειτουργισμού στο ίδιο πρόγραμμα, αν και εντάσσονται και οι δύο υποκατηγορίες στην γενική κατηγορία του αυτισμού, διότι κάποια εξ αυτών θα είχαν δυσκολία στην κατανόηση ενώ κάποια θα ένοιωθαν ότι γίνεται υπεραπλούστευση των λεγομένων. Συνεπώς είναι πολύ σημαντικό να συμμετέχουν στο πρόγραμμα άτομα του ίδιου βαθμού αναπηρίας για να μην υπάρξει ανομοιογένεια.

Τέλος, η **οργάνωση του χώρου** καθώς και τα **μέσα** που θα χρησιμοποιηθούν στο πρόγραμμα είναι καλό να εξυπηρετούν στόχους που τα παιδιά μπορούν να βγάλουν εις πέρας. Για παράδειγμα τα παιδιά στο φάσμα του αυτισμού επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από εξωγενείς παράγοντες όπως αυτοί του χώρου και των στοιχείων του (Eggen, 2017). Καλό είναι λοιπόν να γίνει ένας χωρικός αναπροσδιορισμός και να ληφθούν υπόψιν παράγοντες όπως:

- ❖ συμμετρική οργάνωση του χώρου
- ❖ απομόνωση εξωτερικών θορύβων
- ❖ χρήση υλικών με τραχιά υφή
- ❖ η αντίθεση στον φωτισμό (ζεστά χρώματα, τεχνητός ή φυσικός φωτισμός)

Οι στόχοι που επιτελούν τα ειδικά μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για μαθητές στο φάσμα του αυτισμού είναι κυρίως γνωστικοί και ψυχολογικοί (Παντελιάδου, 2011). Πρωτίστως οι γνωστικοί στόχοι δεν πρέπει να παραλείπονται ωστόσο οι ψυχολογικοί στόχοι όπως η αυτοδιαχείριση του ατόμου που περιλαμβάνει την αυτοαξιολόγηση, την αυτοκαταγραφή και την διδασκαλία στον εαυτό είναι ακόμα περισσότερο σημαντικοί και πρέπει να είναι πρωτεύοντες. Αυτό συμβαίνει γιατί η αυτοδιαχείριση οδηγεί το άτομο στην αυτοβελτίωση, την ψυχολογική ικανοποίηση καθώς και την αυτοενίσχυση (Παντελιάδου, 2011). Με αυτό τον τρόπο αναπτύσσεται υψηλή αποτελεσματικότητα για την ανάπτυξη κοινωνικών και γνωστικών δεξιοτήτων.

Η επιτυχία ενός ειδικού προγράμματος άλλωστε κρίνεται από «την εφαρμογή μεθόδων που ανταποκρίνεται στα γνωστικά χαρακτηριστικά και στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών στο αυτιστικό φάσμα και υλοποιούνται σε ένα κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον» (Παντελιάδου, 2011, σ.91). Έτσι με την σωστή δομή του προγράμματος (κατάλληλες μεθόδους, μέσα και υλικά) καθώς και με την σωστή

εμπύκωση και τήρηση του χρόνου η έκβαση του προγράμματος θα έχει με μεγαλύτερα ποσοστά άρτιο αποτέλεσμα.

ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ

«Η νοητική καθυστέρηση χαρακτηρίζεται από περιορισμούς στην γνωστική λειτουργία του ατόμου και στην προσαρμοστική του συμπεριφορά οι οποίοι εκδηλώνονται στις αντιληπτικές, στις κοινωνικές και σε πρακτικές δεξιότητες είναι δηλαδή μια γενική νοητική λειτουργία κάτω από το μέσο όρο που χαρακτηρίζεται από καθυστέρηση προσαρμοστικής συμπεριφοράς και εκδηλώνεται κατά την περίοδο ανάπτυξης» (Στρογγυλός, 2011, σ.255)

Ο παρακάτω πίνακας είναι βοηθητικός ώστε να υπάρξει σαφήνεια σχετικά με το πότε χαρακτηρίζεται οριακή ή βαριά η νοητική καθυστέρηση αναλόγως με τους δείκτες νοημοσύνης.

ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗΣ	ΔΕΙΚΤΕΣ ΝΟΗΜΟΣΥΝΗΣ
Οριακή- Ήπια	Από 70-85
Ελαφριά	Από 50/55 μέχρι 70
Μέτρια	Από 35/40 μέχρι 50/55
Σοβαρή	Από 20/25 μέχρι 35/40
Βαριά	Κάτω από 20 ή 25

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονισθεί ότι στα δύο μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα που αναλύονται ενδελεχώς στα κεφάλαια 4 και 5 το επίπεδο νοητικής καθυστέρησης των ομάδων ανήκει στην κατηγορία οριακή και ελαφριά. Τα χαρακτηριστικά των παιδιών με νοητική καθυστέρηση πρέπει οπωσδήποτε να είναι γνώριμα στον μουσειοπαιδαγωγό για να προσαρμόζει το ειδικό πρόγραμμα στις ανάγκες τους (Eggen, 2017). Κάποια από αυτά τα βασικά χαρακτηριστικά είναι: «περιορισμός στην μνήμη, στην αντίληψη, στη συγκέντρωση προσοχής, στην επεξεργασία πληροφοριών και στη γενίκευση της γνώσης» (Στρογγυλός, 2011, σ.260).

Η δομή ενός μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος λόγω του ότι είναι πολύ συγκεκριμένη (έχει αρχή, μέση και τέλος) βοηθάει (Νικονάνου,2009) σε μεγάλο βαθμό την υλοποίηση από παιδιά με νοητική αναπηρία. Η αλληλεπίδραση μουσειοπαιδαγωγού- παιδιών, η ενεργός μάθηση και η εμπειρία σε ένα περιβάλλον που

προσφέρει ερεθίσματα, επιλογές και εναλλακτικούς τρόπου επικοινωνίας συμβάλει κατά πολύ στην ειδική διαπαιδαγώγηση.

Για την επίτευξη των μαθησιακών στόχων σημαντική είναι η επιβράβευση της σωστής συμπεριφοράς των μαθητών από τον μουσειοπαιδαγωγό καθώς επίσης και η χρήση κατάλληλων μεθόδων και εκπαιδευτικών προσεγγίσεων (Στρογγυλός, 2011). Επιπλέον το παιχνίδι γενικότερα με δομημένη μορφή συμβάλει στην ανάπτυξη της επικοινωνίας, στην ενίσχυση γνωστικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Ειδικότερα το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι έχει βασιστεί στις εκπαιδευτικές θεωρίες του κονστρουκτιβισμού και της θεωρίας του Gardner της πολλαπλής νοημοσύνης (Νικονάνου, 2009).

Γενικότερα η οργανωμένη επίσκεψη ατόμων με αναπηρία στο μουσείο και η παρακολούθηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων έχει δύο βασικά προαπαιτούμενα στοιχεία: α) **την ευελιξία** χώρου, χρόνου, προσωπικού, συμμετεχόντων και προγράμματος καθώς και β) **τον παιδοκεντρικό χαρακτήρα** ως προς το περιεχόμενο του προγράμματος και αν αυτός συνάδει με τα ενδιαφέροντα των παιδιών και την δυνατότητα επίτευξης ατομικών και ομαδικών στόχων με αυτοαξιολόγηση. (Σπανδάγου, 2016)

Κεφάλαιο 4- Μουσειοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα για παιδιά με νοητική αναπηρία

4.1: Παρουσίαση του Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το χάρτινο ανθρωπάκι»

Στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας «Μουσειοπαιδαγωγική και ΑμεΑ» παρουσιάστηκαν και σχεδιάστηκαν δύο μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα, που είχαν ως ομάδα στόχου ανθρώπους με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες. Το πρώτο πρόγραμμα με τίτλο «Το χάρτινο ανθρωπάκι», σχεδιάστηκε για μαθητές ειδικού δημοτικού σχολείου αρχικά για να υλοποιηθεί τον Μάιο του 2020 ωστόσο λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού που σήμανε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας το πρόγραμμα αναβλήθηκε. Ευσταθεί όμως ως πρόταση υλοποίησης από τις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου για μελλοντική χρήση. Το δεύτερο πρόγραμμα με τίτλο «Το ταξίδι της Τυπογραφίας» σχεδιάστηκε για ενήλικες και δεν υλοποιήθηκε για τον ίδιο λόγο.

Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα «Το χάρτινο ανθρωπάκι» σχεδιάστηκε για μαθητές με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και είχε στόχο να υλοποιηθεί στο 1^ο ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας και στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο αφού είχε εγκριθεί από το ΙΕΠ (Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής). Στο πρόγραμμα αυτό θα συμμετείχαν 7 μαθητές ηλικίας 7 έως 10 ετών, εκ των οποίων οι τέσσερεις βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και οι υπόλοιποι τρεις έχουν νοητική υστέρηση χαμηλού λειτουργισμού. Παρακάτω βρίσκεται υπογεγραμμένη η έγκριση από το ΙΕΠ:

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ,
ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΩΤΟΒΑΘΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ Β'

Ταχ. Δ/ση : Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Ε. - Πόλη : 15180 - Μαρούσι
Πληροφορίες: Α. Γράβα
Ιστοσελίδα : <http://www.minedu.gov.gr>
Email : diue2@minedu.gov.gr
Τηλέφωνο : 2103441397
FAX : 210 3442193

Ψηφιακά υπογεγραμμένο από FANI
LYMPEROPOULOU
Ημερομηνία: 2020.01.31 13:44:27 EET
na διατηρηθεί μέχρι:
Ασφαλές Πρωτόκολλο

Μαρούσι 31-01-2020
Αρ. πρωτ.: 13900/Δ3

ΠΡΟΣ : κ. Βασιλάκου Ειρήνη Μαρία
irinivv123@gmail.com

ΚΟΙΝ: Διεύθυνση Α/θμιας Εκπ/σης Κέρκυρας
mai@dipe.ker.sch.gr

- 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας (δ/α της Δ/σης)

ΘΕΜΑ: ΕΓΚΡΙΣΗ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.

Απαντώντας στο με αριθμ. πρωτ. Υ.ΠΑΙ.Θ. 187109/Δ3/28-11-2019 αίτημα και έχοντας υπόψη το υπ' αριθμ. 4/23-1-2020 πρακτικό του ΔΣ του ΙΕΠ, σας κάνουμε γνωστό ότι εγκρίνουμε τη διεξαγωγή έρευνας της κ. Βασιλάκου Ειρήνης Μαρίας στο 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας, στο πλαίσιο της προπτυχιακής μελέτης της στο Τμήμα Αρχαιολογίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου με θέμα «Μουσειοπαιδαγωγική και Α.με.Α.», για το σχολικό έτος 2019 - 2020, καθώς η προτεινόμενη έρευνα πληροί τους επιστημονικούς όρους.

Ενδεικτικά σκοπός της εν λόγω έρευνας είναι η δημιουργία και αξιολόγηση ενός προγράμματος μουσειοπαιδαγωγικής παρέμβασης με προσδοκώμενο αποτέλεσμα να βελτιωθεί η διδακτική μεθοδολογία της Μουσειοπαιδαγωγικής για παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες.

Μεθοδολογικά πρόκειται για έρευνα που θα πραγματοποιηθεί μέσω της χρήσης ερωτηματολογίων στους μαθητές του 1^{ου} Ειδικού Δημοτικού Σχολείου Κέρκυρας σε συνδυασμό με την αξιολόγηση του προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς του εν λόγω σχολείου.

Σε κάθε περίπτωση, επισημαίνεται ότι θα πρέπει να πληρούνται οι κάτωθι προϋποθέσεις:

1. Η συμμετοχή των εκπαιδευτικών της εκάστοτε σχολικής μονάδας για τις ανάγκες υλοποίησης της έρευνας θεωρείται εθελοντική κι αυτό θα πρέπει να γνωστοποιείται με σαφήνεια.

Το θέμα του προγράμματος είναι η αξία του βιβλίου μέσα από την τέχνη της τυπογραφίας και η κατασκευή των βιβλίων. Ως εποπτικό υλικό επιλέχθηκαν τρία εκθέματα της Συλλογής Τυπογραφίας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Το καθένα εξ αυτών περιγράφει τις τρεις διαδικασίες για την παραγωγή και εκτύπωση του βιβλίου. Έπειτα το κάθε παιδί ξεχωριστά σχεδιάζει το δικό του βιβλίο με πηλό.

Σκοπός του προγράμματος είναι να γνωρίσουν τα παιδιά την ιστορία της τυπογραφίας μέσα από αυτά που έχουν να τους διηγηθούν τα εκθέματα και να εξοικειωθούν με την αυτή την τέχνη που μέχρι και σήμερα εξελίσσεται καθώς και να πληροφορηθούν για τις μεθόδους με τις οποίες χρησιμοποιούταν τα παλαιότερα χρόνια για την παραγωγή βιβλίων.

Το μουσειοπαιδαγωγικό πρόγραμμα διαρκεί συνολικά μιάμιση ώρα (2 διδακτικές ώρες) και διαιρείται σε τρεις φάσεις. Συνοπτικά το πρώτο μέρος είναι η παρουσίαση του θέματος στα παιδιά και η κατασκευή με πηλό, το δεύτερο η σύντομη ξενάγηση στις συλλογές τυπογραφίας και η αφήγηση του παραμυθιού και το τρίτο και τελευταίο η αξιολόγηση του προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές.

Οι μαθητές του Ειδικού Δημοτικού Σχολείου δεν χωρίζονται σε τάξεις όπως στο Γενικό Δημοτικό Σχολείο αλλά ανάλογα με τον βαθμό αναπηρίας τους διαμοιράζονται σε αίθουσες. Για παράδειγμα ένα παιδί τυπικής ανάπτυξης 8 ετών φοιτάει στην Τρίτη δημοτικού ενώ ένα παιδί μη-τυπικής ανάπτυξης 8 ετών μπορεί να φοιτάει στην πρώτη ή και Δευτέρα δημοτικού (Παντελιάδου, 2011).

Για αυτό τον λόγο ένα από τα πολύ σημαντικά μαθήματα που υπάρχουν στα προγράμματα σπουδών των δημοτικών σχολείων είναι αυτό της «Ευέλικτης Ζώνης». Το μάθημα αυτό είναι σημαντικό καθώς επιτελεί πολλαπλούς στόχους: 1) εξοικειώνει τον μαθητή/μαθήτρια με διάφορες θεματικές περιοχές 2) αποτελεί κοινό μάθημα για όλες τις τάξεις του δημοτικού 3) το εύρος του μπορεί να διανθιστεί και τα παιδιά να αποκτήσουν δεξιότητες, ικανότητες και νέα ενδιαφέροντα (<http://ebooks.edu.gr/ebooks/>).

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το χάρτινο ανθρωπάκι» συσχετίζεται άμεσα με το μάθημα της Ευέλικτης Ζώνης καθώς κάποια από τα θεματικά πεδία που προσεγγίζει είναι: 1) Διαχείριση της πληροφορίας 2) Πολιτισμός- Διαπολιτισμική Επικοινωνία και Αλληλεπίδραση 3) Εικαστικά- Συλλογική Δραστηριότητα και Έκφραση 4) Συμμετοχή

και παρέμβαση σε εξωσχολικά δρώμενα και Εκδηλώσεις 5) Γνωριμία με την βιβλιοθήκη και 6) Φιλαναγνωσία (<http://ebooks.edu.gr/ebooks/>).

4.1.1: Ο χώρος: Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου

Το 1671 ιδρύεται το πρώτο Πανεπιστημιακό Μουσείο στη Βασιλεία (Γκαζή, 1999). Στην συνέχεια αυτής της προσπάθειας πολλά πανεπιστήμια ανά τον κόσμο αρχίζουν να στεγάζουν μουσεία προκειμένου οι φοιτητές τους να έρθουν πιο κοντά στην έρευνα και την μάθηση. Για παράδειγμα κατά τον 19^ο αιώνα στην Κέρκυρα, η Ιόνιος Ακαδημία λειτούργησε ως εκπαιδευτικό ίδρυμα που περιλάμβανε τέσσερα μουσεία όλων των επιστημονικών πεδίων, φυσικής ιστορίας, αρχαιολογίας και καλλιτεχνίας, χημείας και ανατομίας. (Αντζουλάτου-Ρετσίλα, 2016).

Τον Ιανουάριο του 2019 ιδρύθηκαν οι Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου. Στεγάζονται στην Κέρκυρα στην οδό Ιωάννου Θεοτόκη 72, στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο. Στόχος τους είναι η ενίσχυση της επιστημονικής έρευνας, η μετάδοση της γνώσης στους ίδιους τους φοιτητές καθώς και στους επισκέπτες αλλά και η ανάδειξη και διαχείριση των εκθέσεων που φιλοξενεί ().

Οι συλλογές του Μουσείου διακρίνονται σε τρεις κύριους τομείς:

- Τυπογραφία και μηχανήματα
- Ιστορία του Σχολείου και της Εκπαίδευσης
- Ψηφιακός Πολιτισμός και Τέχνες

Η συλλογή στην οποία εστιάζει αυτό το πρόγραμμα είναι η πρώτη, που αφορά την τυπογραφία και τα τυπογραφικά μηχανήματα. Η συλλογή αυτή γίνεται ο τόπος δράσης και διάδρασης των μουσειοπαιδαγωγικών προγραμμάτων. Αναλυτικότερα τα εκθέματα που περιλαμβάνει η συλλογή αριθμούνται περί τα 60. Ωστόσο στην ξενάγηση των παιδιών με αναπηρία θα χρησιμοποιηθούν ως εποπτικό υλικό τρία εξ αυτών ενώ στην ξενάγηση των ενηλίκων με αναπηρία θα χρησιμοποιηθούν επτά εξ αυτών. Οι θεματικές ενότητες που προσεγγίζονται είναι οι εξής:

1. Οι απαρχές της Τυπογραφίας
2. Τα μηχανήματα των τυπογράφων
3. Τα εργαλεία των τυπογράφων

4.2: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το χάρτινο ανθρωπάκι»

Αναλυτικότερα το πρόγραμμα διαρθρώνεται σε τρεις φάσεις, οι οποίες αναλύονται παρακάτω. Τα Μέσα και η Μεθοδολογία που χρησιμοποιούνται είναι συνδυαστικά. Αρχικά τα μέσα είναι η ξενάγηση, η αφήγηση, η μαιευτική μέθοδος ενώ η μεθοδολογία στηρίζεται στον κονστρουκτιβισμό, την θεωρία της πολλαπλής νοημοσύνης του Gardner και την βιωματική μάθηση στο μουσειακό περιβάλλον.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

Η πρώτη φάση είναι εισαγωγική και διεξάγεται στο ειδικό σχολείο. Διαρκεί 45 λεπτά (1 διδακτική ώρα). Οι **μαθησιακοί στόχοι** που περιλαμβάνει είναι η εξοικείωση των παιδιών με την τέχνη της τυπογραφίας καθώς και η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας. Αρχικά ενσωματώνει την γνωριμία των παιδιών με τον εμψυχωτή- μουσειοπαιδαγωγό ο οποίος αναπτύσσει σταδιακά το θέμα που θα ασχοληθούν.

Το θέμα αναλυτικότερα είναι η τυπογραφία και το βιβλίο. Αναλύεται η λέξη τυπογραφία έτσι ώστε να παρατηρηθεί η ερμηνευτική της έννοια και έπειτα γίνεται μια σύντομη ιστορική αναδρομή της τυπογραφίας από την περίοδο της ιδεογραφίας στον Γουτεμβέργιο με την εφεύρεση της μηχανικής εκτύπωσης έως και τα σύγχρονα βιβλία. Τα παιδιά μέσα από οπτικό υλικό παρατηρούν την εξέλιξη της τυπογραφίας. Το βιβλίο έρχεται να συμπληρώσει το αποτέλεσμα όλης της διαδικασίας της τυπογραφίας.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ

Στην διπλανή εικόνα γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της ιστορίας της τυπογραφίας. Ορίζοντας την έννοια της τυπογραφίας: «Τυπογραφία είναι η τέχνη της αποτύπωσης γραπτού λόγου και εικόνων σε χαρτί». Αρχικά η ιδεογραφία ήταν μια πρώιμη μορφή γραφής, κατά την οποία οι άνθρωποι σκάλιζαν σε πέτρες ότι ήθελαν να πουν. Έπειτα οι Αιγύπτιοι σκάλιζαν πάνω σε πατύρους που ήταν φυτά που φύτρωναν στις ακτές του Νείλου. Στην Ευρώπη έγραφαν πάνω σε δέρματα ζώων έως ότου ανακαλύφθηκε το χαρτί στην Κίνα τον 2^ο μ.Χ. αιώνα. Ωστόσο ο Γουτεμβέργιος θεωρείται ο πατέρας της

Εικόνα 2- Φυλλάδιο η εξέλιξη της Τυπογραφίας

τυπογραφίας καθώς τον 15^ο αιώνα εφηύρε το επίπεδο πιεστήριο και το χυτήριο (Barbier, 2001).

Μετά την παρουσίαση της τυπογραφίας με εικόνες το επόμενο βήμα είναι το παιχνίδι. Το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι έχει απλά υλικά και εύχρηστα τα οποία είναι πηλός, κοπίδια και χρώματα. Τα παιδιά καλούνται να σχεδιάζουν με τον πηλό μια μορφή βιβλίου. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής γίνεται συζήτηση για την ανάγνωση των βιβλίων, τα είδη των βιβλίων καθώς και την αξία τους.

Μετά την παρουσίαση της τυπογραφίας με εικόνες το επόμενο βήμα είναι το παιχνίδι. Το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι έχει απλά υλικά και εύχρηστα τα οποία είναι πηλός, κοπίδια και χρώματα. Τα παιδιά καλούνται να σχεδιάζουν με τον πηλό μια μορφή βιβλίου. Κατά τη διάρκεια της κατασκευής γίνεται συζήτηση για την ανάγνωση των βιβλίων, τα είδη των βιβλίων καθώς και την αξία τους.

Εικόνα 3- Κατασκευή με πηλό

Σκοπός αυτής της συζήτησης είναι να εντάξει τα παιδιά στο επόμενο θέμα που είναι η ανάπτυξη της φιλαναγνωσίας. Τα παιδιά αφήνουν τις κατασκευές να στεγνώσουν στο παράθυρο της τάξης τους. Σε αυτό το σημείο η πρώτη φάση του προγράμματος ολοκληρώνεται.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

Η δεύτερη φάση πραγματοποιείται στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και συγκεκριμένα στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου. Εκεί διεξάγεται ξενάγηση που διαρκεί 15 λεπτά σε τρία εκθέματα που απαρτίζουν την διαδικασία της εκτύπωσης και παραγωγής βιβλίων. Τα εκθέματα είναι η λινοτυπική μηχανή, ο γωνιοκόπτης χαρτιού και το τραπέζι βιβλιοδεσίας. Το παρακάτω φυλλάδιο με την διαδικασία εκτύπωσης και την παραγωγή του βιβλίου μοιράζεται σε όλα τα παιδιά έτσι ώστε να ξέρουν τι ακριβώς βλέπουν καθώς τους δίνονται πληροφορίες από τον εμψυχωτή.

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ

Λινοτυπιστική μηχανή

Γωνιοκόπτης χαρτιού

Τραπεζίδα βιβλιοδεσίας με τζάνες

Εικόνα 4- Φυλλάδιο Διαδικασία εκτύπωσης

Τα εκθέματα δεν βρίσκονται σε προθήκες γεγονός που καθιστά δια δραστική την ξενάγηση ωστόσο μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο από τον εμψυχωτή λόγω της σπανιότητας τους. Στον παρακάτω πίνακα βρίσκονται αναλυτικά στοιχεία για την χρήση, την κατασκευή και παραγωγή των βιβλίων και των εντύπων. Τέλος οι πληροφορίες του πίνακα αυτού θα χρησιμοποιηθούν στην ξενάγηση με τρόπο απλό, σαφή και κατανοητό για τα παιδιά.

Λινοτυπική Μηχανή	Η λινοτυπία είναι μέθοδος στοιχειοθεσίας. Κατασκευάστηκε στις ΗΠΑ το 1886 από τον Γερμανό εφευρέτη Ottmar Mergenthaler. Οι λινοτυπικές μηχανές ήταν κατάλληλες για τύπωση εφημερίδων και περιοδικών, τα οποία απαιτούσαν γρήγορη παραγωγή μεγάλου όγκου κειμένου ενιαίου μεγέθους. Η ανάγκη αυτής της παραγωγής επιτεύχθηκε με το αυτόματο χυτήριο που περιείχαν οι μηχανές λινοτυπίας. Το κείμενο μετατρεπόταν σε συμπαγείς μεταλλικές αράδες κατευθείαν, χωρίς να χρειάζεται να τοποθετηθούν τα τυπογραφικά στοιχεία μεμονωμένα, μέθοδος που αποδείχτηκε αρκετά χρονοβόρα.
Γωνικόπτης Χαρτιού	Μηχάνημα γερμανικής κατασκευής, κατασκευάστηκε τέλη του 19 ^{ου} αιώνα ή αρχές του 20 ^{ου} από το εργοστάσιο Krauser. Το εργαλείο αυτό χρησίμευε για το στρογγύλεμα των γωνιών σε ορισμένα βιβλία ή σε άλλα έντυπα.
Τραπέζι βιβλιοδεσίας	εργαλείο που χρησιμεύει για τη ράψιμο των τετραδίων που σχηματίζονται από τα διπλωμένα τυπογραφικά φύλλα.

Έπειτα από την ξενάγηση, τα παιδιά οδηγούνται με την βοήθεια του εμψυχωτή στην αίθουσα 2.39 του τμήματος Αρχαιονομίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας

Εικόνα 5- Κατασκευή Κούκλα Παραμυθούλα από εφημερίδα

Έτσι η αφήγηση ζωντανεύει και τα παιδιά κινητοποιούνται να σκεφτούν με άξονα τα κίνητρα και την δύναμη της φιλαναγνωσίας. Ακόμη, καλούνται να διαλέξουν το είδος του βιβλίου που επιθυμούν και να το κατασκευάσουν. Η φάση αυτή διαρκεί 30 λεπτά.

η οποία στεγάζει και τις μουσειακές συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου. Ακολουθεί η αφήγηση του παραμυθιού «Το χάρτινο ανθρωπάκι» της Δέσποινας Φίλιου. Η αφήγηση ζωντανεύει μέσα από τα μάτια των παιδιών με την

Παραμυθούλα-την πρωταγωνίστρια του παραμυθιού- μια κούκλα που έχει φτιαχτεί στα πλαίσια του προγράμματος για να δραματοποιεί το παραμύθι. Έτσι τονίζεται η αξία του βιβλίου μέσα από μια περιπέτεια που βιώνει.

ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ

Η τρίτη και τελευταία φάση του προγράμματος διεξάγεται στο ειδικό σχολείο και διαρκεί την λιγότερη ώρα απ' όλες τις φάσεις όμως είναι και η πιο σημαντική. Η φάση αυτή είναι η αξιολόγηση αν και πολλές φορές παραλείπεται λόγω των σχολίων που γίνονται κατά την διάρκεια ενός προγράμματος. Ωστόσο είναι τόσο σημαντική γιατί υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ του εμπυχωτή και του εκπαιδευτικού καθώς και του μαθητή με τον εμπυχωτή (Νικονάνου,2009). Πρακτικά η φάση αυτή προφέρει βελτίωση στο πρόγραμμα αλλά και στον ίδιο τον εμπυχωτή, νέες ιδέες για βελτίωση του προγράμματος, διαφορετικές μεθόδους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο πρόγραμμα αλλά και ενδιαφέροντα σχόλια για αλλαγές που χρειάζονται στον τρόπο της εμπύχωσης.

Για αυτό τον λόγο αυτό καλό είναι να παρέχονται αξιολογήσεις και στους μαθητές προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα όσο αναφορά τις δραστηριότητες του προγράμματος καθώς οι ίδιοι βίωσαν την μουσειακή εμπειρία. Εξίσου σημαντικό όμως είναι παρέχονται αξιολογήσεις και στους εκπαιδευτικούς που συνοδεύουν τα παιδιά καθώς οι ίδιοι είναι εξωτερικοί παρατηρητές του προγράμματος και μπορούν ευκολότερα να δώσουν πληροφορίες που θα βελτιώσουν το πρόγραμμα όσον αφορά τον τρόπο διεξαγωγής του προγράμματος καθώς και νέες ιδέες και διορθώσεις.

Τα είδη της αξιολόγησης ποικίλουν αναλόγως με την ομάδα στόχου. Υπάρχουν τα ερωτηματολόγια, οι προφορικές αξιολογήσεις κ.α. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρέχει σύντομο ερωτηματολόγιο για τους μαθητές και πιο αναλυτικό για τους εκπαιδευτικούς, όχι γιατί η γνώμη των μαθητών δεν έχει σημασία αντιθέτως σκοπός δεν είναι η φλυαρία και οι μακροσκελές προτάσεις αλλά οι σύντομες, περιεκτικές και στοχευμένες απαντήσεις που αποσκοπούν στην βελτίωση του προγράμματος και όχι στην κόπωση των μαθητών.

Από την άλλη πλευρά οι εκπαιδευτικοί που συνόδευαν του μαθητές μπορούν να παρέχουν μια ενδελεχή και αξιόπιστη αξιολόγηση για το πρόγραμμα για όλες τις φάσεις της διάρκειας του.

4.3: Φύλλο Αξιολόγησης του Προγράμματος από τους συμμετέχοντες

Φύλλο Αξιολόγησης

Γειά σας παιδιά! Η Παραμυθούλα και εγώ θα θέλαμε την γνώμη σας για το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που συμμετείχατε στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου!

Κορίτσι

Αγόρι

- Τι σου άρεσε περισσότερο;

Η κατασκευή με τον πηλό

Η εξερεύνηση της έκθεσης τυπογραφίας

Το παραμύθι «Το χάρτινο ανθρώπακι»

Η κατασκευή κούκλας

- Τι θα ήθελες να δεις και να μάθεις όταν ξαναέρθεις στο μουσείο;

Παιχνίδια

Νέα εκθέματα

Καινούργιες ιστορίες

Κάτι άλλο.....

- Υπήρξε κάτι που δεν σου άρεσε καθόλου;

4.4: Φύλλο Αξιολόγησης του Προγράμματος από τους Εκπαιδευτικούς

Φύλλο Αξιολόγησης

Σας ευχαριστούμε για τη συμμετοχή σας στο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Το χάρτινο ανθρωπάκι». Οι απαντήσεις σας στην αξιολόγηση μας βοηθάνε να βελτιωνόμαστε!

Παρακαλώ αιτιολογείστε τις απαντήσεις σας.

- 1) Έχετε συμμετάσχει ξανά με την τάξη σας σε οργανωμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κάποιου μουσείου; Αν ναι ποιο ήταν αυτό;

.....

- 2) Οι μαθητές ήταν κατάλληλα ενημερωμένοι για το πρόγραμμα αυτό;

.....

- 3) Κατά πόσο πιστεύετε ότι οι μαθητές ανταποκρίθηκαν στις εκάστοτε φάσεις του εκπαιδευτικού προγράμματος; (Όπου 5=πάρα πολύ, 4=πολύ, 3=αρκετά, 2=λίγο, 1=καθόλου)

Ξενάγηση στις συλλογές τυπογραφίας 1 2 3 4 5

Αφήγηση παραμυθιού 1 2 3 4 5

Κατασκευή με πηλό 1 2 3 4 5

- 4) Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ήταν:

Κατανοητό ως προς το περιεχόμενο 1 2 3 4 5

Ενδιαφέρον ως προς το περιεχόμενο 1 2 3 4 5

Συνδεδεμένο με το αναλυτικό πρόγραμμα διδασκαλίας 1 2 3 4 5

- 5) Θα προτείνατε το πρόγραμμα σε κάποιον άλλο εκπαιδευτικό;

Ναι

Όχι

Γιατί

- 6) Έχετε κάποιες παρατηρήσεις ή προτάσεις για κάτι;

4.5: Εκπαιδευτικός Φάκελος

ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΤΟ ΧΑΡΤΙΝΟ ΑΝΘΡΩΠΑΚΙ» ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Τίτλος Προγράμματος: «Το χάρτινο Ανθρωπάκι»

Θεματολογία: ιστορία της τυπογραφίας και κατασκευή βιβλίων

Μαθησιακοί Στόχοι: Εξοικείωση με την τέχνη της τυπογραφίας και το βιβλίο ως υλικό τεκμήριο

Άλλοι στόχοι: Διάδραση, συμμετοχή, ψυχαγωγία, ενημέρωση, εμπειρία

Κοινό Αναφοράς: Μαθητές από 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο

Χώρος Διεξαγωγής: Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου και 1^ο Ειδικό Δημοτικό Σχολείο Κέρκυρας

Υλικά: πηλός, παραμύθι, χαρτόνια, εφημερίδες

Μέσα και Μεθοδολογία: Ξενάγηση, Αφήγηση, Μαιευτική Μέθοδος. Κονστρουκτιβισμός και Θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης

Συνολική Διάρκεια Προγράμματος: 2 διδακτικές ώρες

Προτάσεις και Ιδέες:

Πρωτού έρθει ο μουσειοπαιδαγωγός στο σχολείο, αν έχετε χρόνο, μπορεί να αξιοποιηθεί δημιουργικά και ευχάριστα με διάθεση συμβολής στο μουσειοπαιδαγωγικό έργο. Οι δράσεις που προτείνονται είναι προαιρετικές, έτσι ώστε οι μαθητές/μαθήτριες να πάρουν μια ιδέα για το θέμα που θα ακολουθήσει.

Δράση 1:

- Πάνω σε χαρτόνι σχεδιάζεται ένα χάρτινο ανθρωπάκι και γύρω γύρω από αυτό, τα παιδιά με την βοήθεια του εκπαιδευτικού μοιράζονται τις σκέψεις τους για την αξία του βιβλίου (π.χ. βοηθάει στο να αποκομίσουμε γνώσεις για ένα συγκεκριμένο θέμα ή να κοιμηθούμε καλύτερα αν είναι πιο ξεκούραστο).

Δράση 2:

- Πάνω σε ένα χαρτόνι σχεδιάζεται ένα βιβλίο και γύρω γύρω από αυτό, τα παιδιά καλούνται να σκεφτούν στο ένα μέρος ποια είδη βιβλίων υπάρχουν και στο άλλο μέρος ποια είναι τα αγαπημένα τους βιβλία (π.χ. διήγημα, παραμύθι, λογοτεχνικό και Κοκκινোসκουφίτσα κ.τ.λ).

Δράση 3:

- Πάνω σε μικρά κομμάτια χαρτόνι ο εκπαιδευτικός γράφει συλλαβές της λέξης ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑ, ΒΙΒΛΙΟ, ΜΟΥΣΕΙΟ, ΣΥΛΛΟΓΗ. Οι μαθητές καλούνται να βρουν τις λέξεις και να ενώσουν τα κομμάτια ώστε να φτιάξουν ξανά τις λέξεις.

Κεφάλαιο 5- Μουσειοπαιδαγωγικό Πρόγραμμα για ενήλικες με νοητική αναπηρία

5.1: Παρουσίαση Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το ταξίδι της Τυπογραφίας»

Το δεύτερο πρόγραμμα με τίτλο «Το ταξίδι της Τυπογραφίας», σχεδιάστηκε για ενήλικες με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του κέντρου Ειδικής Αγωγής Κέρκυρας «Η Μέλισσα» αρχικά για να υλοποιηθεί τον Μάρτιο του 2020 ωστόσο λόγω της πανδημίας του κορωνοϊού το πρόγραμμα αναβλήθηκε. Ωστόσο είχε υπογραφθεί ένα ιδιωτικό συμφωνητικό μεταξύ του φορέα και της φοιτήτριας για την υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος στα πλαίσια του ΕΣΠΑ (Εταιρικό Σύμφωνο για το Πλαίσιο Ανάπτυξης).

Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε για δέκα άτομα, 18 έως 30 ετών εκ των οποίων τα πέντε βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού και τα υπόλοιπα πέντε έχουν νοητική καθυστέρηση και το θέμα του προγράμματος είναι η τυπογραφία από τις απαρχές της έως και σήμερα. Αρχικά μέσα από μια σύντομη ξενάγηση σε συγκεκριμένα εκθέματα των Μουσειακών Συλλογών Ιονίου Πανεπιστημίου στην θεματική ενότητα «Τυπογραφία και Μηχανήματα» γίνεται μια εισαγωγή για την τυπογραφία.

Σκοπός του προγράμματος είναι τα άτομα να έρθουν σε επαφή με την τέχνη της τυπογραφίας, τα μηχανήματα και τα εργαλεία του τυπογράφου καθώς και με το αποτέλεσμα της τυπογραφίας που είναι το βιβλίο, οι εφημερίδες και γενικότερα το έντυπο υλικό, καθώς και μέσα από την βιωματική μάθηση να ζήσουν μια εμπειρία μέσα στο μουσείο και όχι απλώς να πληροφορηθούν για τα εκθέματα.

Το πρόγραμμα υλοποιείται εξ ολοκλήρου στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου, διαρκεί 50 λεπτά και διαρθρώνεται σε τρεις φάσεις. Η πρώτη φάση είναι η εισαγωγική που γίνεται η σύντομη ξενάγηση στην έκθεση και διαρκεί 15 λεπτά, η δεύτερη φάση είναι η παράσταση του μουσειακού θεάτρου που διαρκεί 25 λεπτά και η Τρίτη και τελευταία φάση είναι η συζήτηση για την διεξαγωγή του προγράμματος που διαρκεί 10 λεπτά.

Τα άτομα από το «Κέντρο Δημέρευσης και Φροντίδας, Μέλισσα» που θα επισκεφθούν την έκθεση είναι συγκεκριμένα από τον τομέα της ζαχαροπλαστικής. Οι

δράσεις τους είναι δημιουργία γλυκών και συσκευασία. Με αυτό τον τρόπο βρίσκονται σε μια προ επαγγελματική κατάρτιση πριν βγούνε στην αγορά εργασίας. Γίνονται αυτόνομοι ή ημι-αυτόνομοι, καλλιεργούν την αυτογνωσία και την αυτοβελτίωση. Έτσι με την συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Το ταξίδι τη τυπογραφίας», μαθαίνουν και για τα επαγγέλματα, αυτό του τυπογράφου αλλά και του πωλητή.

5.2: Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Προγράμματος «Το ταξίδι της Τυπογραφίας»

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα όπως αναφέρθηκε παραπάνω χωρίζεται σε τρία μέρη.

ΠΡΩΤΗ ΦΑΣΗ

Η πρώτη φάση διαρκεί 15 λεπτά και σε αυτή υφίσταται η γνωριμία του κοινού με την μουσειοπαιδαγωγό και έπειτα το καλωσόρισμα του κοινού στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου. Στην συνέχεια γίνεται μια σύντομη ξενάγηση στην συλλογή «Τυπογραφία και Μηχανήματα» όπου παρουσιάζονται οι θεματικές:

- Τεχνικές γραφής: Ιδεογραφία, Πάπυρος, Δέρματα Ζώων, Χαρτί
- Η εξέλιξη μέσα στο χρόνο: Από το χαρτί στο βιβλίο
- Το αποτύπωμα του βιβλίου: Ιωάννης Γουτεμβέργιος

Η ξενάγηση έχει κυκλική ροή ξεκινάει από τον διάδρομο όπου υπάρχουν πίνακες σχετικοί με την έναρξη της τυπογραφικής τέχνης, έπειτα στην αίθουσα 2.39 όπου και προβάλλονται τα κινητά τυπογραφικά στοιχεία, στην συνέχεια τα μηχανήματα επεξεργασίας χαρτιού έξω από την αίθουσα και τέλος τα μηχανήματα όπως το επίπεδο πιεστήριο. Έτσι μέσω της συζήτησης κορυφώνεται η αγωνία για τον εφευρέτη του επίπεδου πιεστηρίου Ιωάννη Γουτεμβέργιου. Αφού δοθούν λίγες και σύντομες πληροφορίες για το έργο του η πρώτη φάση έχει ολοκληρωθεί.

Εικόνα 6-Πίνακες με την Τυπογραφική Τέχνη

ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΑΣΗ

Η δεύτερη φάση διαρκεί 25 λεπτά και συνεχίζεται εκεί όπου τελείωσε η πρώτη. Πρόκειται για μουσειακό θέατρο όπου η αφήγηση για τον Ιωάννη Γουτεμβέργιο μετατρέπεται σε ζωντανή παράσταση. Είναι μια διαδραστική αφήγηση που ενσαρκώνει τον εφευρέτη της τυπογραφίας και διεξάγεται σε πέντε σκηνές.

- Σκηνή 1^η – Η έκθεση
Ο ηθοποιός συστήνεται ως Ιωάννης Γουτεμβέργιος και ρωτάει το κοινό διάφορα πράγματα (από πού ήρθαν και αν ήξεραν για εκείνον από πριν)
- Σκηνή 2^η – Η κλιμάκωση

Ο ηθοποιός αφού συστήνεται μιλάει για την ζωή του στο κοινό (πότε γεννήθηκε, που μεγάλωσε, επαγγελματικό γίνεσθαι και οικογενειακή κατάσταση)

- Σκηνή 3^η – Η κορύφωση

Έπειτα αρχίζει να μιλάει για τα ενδιαφέροντα του (για την τέχνη του, πώς κατάλαβε ότι τον ενδιαφέρει, τα επιτεύγματα του και τις εφευρέσεις του, τις αποτυχίες- δυσκολίες που συνάντησε αλλά και τις πρώτες του προσπάθειες)

- Σκηνή 4^η – Η αποκορύφωση

Ακόμη μιλάει για το πρώτο βιβλίο που τύπωσε, την αίσθηση του κόσμου και την συμπεριφορά του απέναντι στον ίδιο (θαυμασμός, ζήλια, δισταγμός,)

- Σκηνή 5^η – Η έκβαση

Τέλος αποκαλύπτει την εφεύρεση του το μηχανικό πιεστήριο και για τα οφέλη που προσέφερε αυτή η εφεύρεση στον κόσμο.

ΤΡΙΤΗ ΦΑΣΗ

Η τρίτη φάση διαρκεί 10 λεπτά και είναι η αξιολόγηση. Γίνεται δηλαδή μια προφορική συζήτηση για την έκβαση του προγράμματος, μέσω ερωτήσεων χωρίς όμως να έχουν μορφή γραπτού ερωτηματολογίου. Προχωράνε όλοι μαζί στην αίθουσα 2.39 για να καθίσουν με την καθοδήγηση της μουσειοπαιδαγωγού. Οι ερωτήσεις που θα περιληφθούν μέσα στην συζήτηση είναι οι εξής:

- Πώς σας φάνηκε η έκθεση «Τυπογραφία και Μηχανήματα»;
- Το μουσειακό θέατρο τι συναισθήματα τους άφησε;
- Θα ήθελαν να ξαναέρθουν στο μουσείο για νέες δράσεις;

5.3: Εκπαιδευτικός Φάκελος

ΜΟΥΣΕΙΟΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΤΟ ΤΑΞΙΔΙ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

Τίτλος Προγράμματος: «Το ταξίδι της τυπογραφίας»

Θεματολογία: ιστορία της τυπογραφίας και του εφευρέτη της, κατασκευή βιβλίων

Μαθησιακοί Στόχοι: Εξοικείωση με την τέχνη της τυπογραφίας και το βιβλίο ως υλικό τεκμήριο

Άλλοι στόχοι: Διάδραση, συμμετοχή, ψυχαγωγία, ενημέρωση, εμπειρία

Κοινό Αναφοράς: Ενήλικες από το Κέντρο Δημέρευσης και Ημερήσιας Φροντίδας «Η Μέλισσα»

Χώρος Διεξαγωγής: Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου

Υλικά: χαρτόνια, εφημερίδες

Μέσα και Μεθοδολογία: Ξενάγηση, Αφήγηση(μέσω μουσειακού θεάτρου).

Μαιευτική Μέθοδος. Κονστρουκτιβισμός και Θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης

Συνολική Διάρκεια Προγράμματος: 50 λεπτά

Προτάσεις και Ιδέες:

Πρωτού έρθει το κοινό στις Μουσειακές Συλλογές Ιονίου Πανεπιστημίου αν έχετε χρόνο μπορεί να αξιοποιηθεί δημιουργικά και ευχάριστα με διάθεση συμβολής στο μουσειοπαιδαγωγικό έργο. Οι δράσεις που προτείνονται είναι προαιρετικές έτσι ώστε να πάρει μια ιδέα για το θέμα που θα ακολουθήσει.

Δράση 1:

(<https://www.youtube.com/watch?v=tFYFK3OhMKU&t=3s>)

Κεφάλαιο 6- Συμπεράσματα

Συμπερασματικά η εργασία χωρίστηκε σε δύο μέρη το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το πρώτο κεφάλαιο είναι το εισαγωγικό όπου αναφέρθηκε στο σχεδιασμό της εργασίας. Ειδικότερα, αναλύθηκε το γενικό πλαίσιο της εργασίας, το ερευνητικό ζητούμενο και οι στόχοι αλλά και το σκεπτικό δομής και η μεθοδολογία. Έγινε συνεπώς μια εισαγωγή στο θέμα της πτυχιακής εργασίας σε συνδυασμό με την συνοπτική περιγραφή του.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώθηκε στην επιστήμη της Μουσειοπαιδαγωγικής, τα μέσα, τις μεθόδους αλλά και τα εργαλεία που χρησιμοποιεί. Συγκεκριμένα αναλύθηκαν το μουσειακό θέατρο και το μουσειοπαιδαγωγικό παιχνίδι ως τρόποι αφήγησης, διάδρασης και μάθησης μέσα στο μουσείο. Οι τρόποι αυτοί συμβάλουν στον εκσυγχρονισμό των μουσείων. Καθιστούν τα μουσεία πιο οικεία και ψυχαγωγικά στα μάτια του κοινού.

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολήθηκε με την Μουσειακή Αγωγή, την εκπαίδευση δηλαδή μέσα στο μουσείο. Επίσης διερευνήθηκε η σύνδεση μεταξύ σχολείου, μουσείου και κοινωνίας. Αυτή η σύνδεση προσφέρει στο άτομο κοινωνικοποίηση και γνώσεις μέσα από βιωματική μάθηση. Έπειτα τονίστηκε η ανάγκη της Μουσειακής Αγωγής για ΑμεΑ. Ένας από τους λόγους που είναι αναγκαία είναι η κοινωνικοποίηση των ατόμων, η αίσθηση αυτοβελτίωσης και αυτοδιαχείρισης. Τα ΑμεΑ έχουν δικαίωμα να εντάσσονται μέσα στην Μουσειακή Πολιτική και τα μουσεία πρέπει να το εφαρμόζουν μέσα από δράσεις, δραστηριότητες και μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα.

Το τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο είναι η πρακτική αποτύπωση όσων έχουν ειπωθεί στα κεφάλαια που προηγήθηκαν. Συγκεκριμένα έχουν σχεδιαστεί δυο μουσειοπαιδαγωγικά προγράμματα για ενήλικες και παιδιά ΑμεΑ τα οποία μέσα από συγκεκριμένες μεθόδους, μέσα, υλικά και εκπαιδευτικές θεωρίες εντάσσουν τα άτομα στα Μουσεία με τρόπο μοναδικό, ιδιαίτερο και σέβονται τις ιδιαιτερότητες και τις ευαισθησίες του καθενός. Μέσω της αξιολόγησης που υπάρχει τα προγράμματα κρίνονται, βελτιώνονται και έπειτα συνεχίζουν να προωθούν γνώσεις, εμπειρίες και εν τέλει την μουσειακή μάθηση.

Εν κατακλείδι, όλη η εργασία βασίζεται στις σύγχρονες τάσεις που εφαρμόζει τα τελευταία χρόνια η Μουσειολογία και αποσκοπεί στην αίσθηση ότι όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται να έχουν πρόσβαση στην γνώση με πολλαπλούς τρόπους. Με

αυτό τον τρόπο επιθυμεί να εμπνεύσει και άλλους ανθρώπους να ασχοληθούν με ΑμεΑ καθώς ενώ τα δικαιώματά τους θεσμικά είναι κατοχυρωμένα πρακτικά πολλές φορές δεν εφαρμόζονται με πρόφαση το οικονομικό πρόβλημα ή την έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων και την έλλειψη εξειδικευμένου προσωπικού στα μουσεία.

Οι δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν κατά την διάρκεια αυτής της πτυχιακής ήταν αρκετές όπως η υγειονομική κατάσταση της χώρας που δεν επέτρεψε την διεξαγωγή των προγραμμάτων. Και αυτό διότι αυτά τα προγράμματα δεν είναι εύκολο να υλοποιηθούν χωρίς την ανάπτυξη εμπιστοσύνης μεταξύ των ομάδων, την ομαδοσυνεργατική μάθηση αλλά και την παρότρυνση και την ένδειξη στήριξης από τους εμπυχωτές.

Τέλος, οι προτάσεις και οι ιδέες που θα μπορούσαν να ληφθούν υπόψιν από άλλους ερευνητές είναι η συγγραφή βιβλίων και εγχειριδίων που στόχο έχουν την ειδική αγωγή μέσα στα μουσεία καθώς υπάρχει έλλειψη βιβλιογραφίας σε αυτό το αντικείμενο. Ακόμη νέοι ερευνητές να οπλιστούν με θάρρος και να μην φοβούνται να υλοποιούν έρευνες και προγράμματα μήπως και δεν υπάρξει η ανταπόκριση του κοινού. Η κάθε προσπάθεια βαίνει καλή και θεμιτή προς όφελος της κοινωνία και όχι προς το ατομικό συμφέρον.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ ΕΙΚΟΝΩΝ

ΕΙΚΟΝΑ 1- ΈΓΚΡΙΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΙΕΠ	35
ΕΙΚΟΝΑ 2- ΦΥΛΛΑΔΙΟ Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	39
ΕΙΚΟΝΑ 3- ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΜΕ ΠΗΛΟ.....	40
ΕΙΚΟΝΑ 4- ΦΥΛΛΑΔΙΟ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΚΤΥΠΩΣΗΣ	41
ΕΙΚΟΝΑ 5- ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΚΟΥΚΛΑ ΠΑΡΑΜΥΘΟΥΛΑ ΑΠΟ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ...	43
ΕΙΚΟΝΑ 6-ΠΙΝΑΚΕΣ ΜΕ ΤΗΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΤΕΧΝΗ.....	51

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Νικονάνου, Ν. (2009), *Μουσειοπαιδαγωγική: Από την θεωρία στην πράξη*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα.

Παντελιάδου, Σ., Αργυρόπουλος, Β. (2011), *Ειδική Αγωγή: Από την έρευνα στην διδακτική πράξη*, Εκδόσεις Πεδίο, Αθήνα.

Προβατάκης, Θ., Πολυχρονίου, Ι., Χρυσουλάκη Σ., κ.α. (2004), *Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες: Εμπειρίες και Προοπτικές*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα.

Παππάς, Θ., (2016), *Η μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες*, Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα.

Νικονάνου, Ν., Μπούνια, Α., Φιλιππουπολίτη, Α., Χουρμουζιάδη, Α., Γιαννούτσου, Ν. (2015), *Μουσειακή μάθηση και εμπειρία στον 21ο αιώνα*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: (<http://hdl.handle.net/11419/712>)

Abt, J., Adams, M., Bal, M., κ.α. (2012), *Μουσείο και Μουσειακές Σπουδές: Ένας πλήρης οδηγός*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα.

Braudel, F. (2017), *Γραμματική των Πολιτισμών*, Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα.

Μπίκος, Γ. (2014), *Ζητήματα Πολιτιστικής Επικοινωνίας: Μουσείο, Εκπαίδευση, Κοινωνία, Πολιτιστική Πολιτική*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.

Δάλκος, Γ. (2000), *Σχολείο και Μουσείο*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Barbier, F. (2001), *Ιστορία του βιβλίου*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.

Κακούρου-Χρόνη, Γ. (2005), *Μουσείο-Σχολείο: Αντικριστές Πόρτες στην Γνώση*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Τζώρτζη, Κ. (2013), *Ο χώρος στο Μουσείο: Η Αρχιτεκτονική συναντά τη Μουσειολογία*, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ομίλου Πειραιώς, Αθήνα.

Hein, G., Σπανδάγου, Η., Καλεσοπούλου, Δ., Ντιρογιάννη, Δ., κ.α. (2016), *Παιδί και Εκπαίδευση Στο Μουσείο: Θεωρητικές Αφετηρίες, Παιδαγωγικές Πρακτικές*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Νικονάνου, Ν., Χρυσουλάκη, Σ., Πίνη, Ε., Φουρλίγκα, Ε., κ.α. (2008), *Εκπαιδευτικά Ταξίδια στο χρόνο: Εμπειρίες και Ερμηνείες του Παρελθόντος*, Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.

Σαλή, Τ., (2006), *Βασικές Αρχές Τήρησης Μουσειακών Συλλογών: Μουσειολογία 1*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.

Σαλή, Τ., (2006), *Βασικές Αρχές Έκθεσης Μουσειακών Συλλογών: Μουσειολογία 2*, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.

Μπίκος, Δ., Κανιάρη, Α., (2014), *Μουσειολογία Πολιτιστική Διαχείριση και Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα.

Μπούνια, Α., (2017), *Στα Παρασκήνια του Μουσείου*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα.

Νάκου, Ε., (2001), *Μουσεία: Εμείς, τα Πράγματα και ο Πολιτισμός*, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα.

Eggen, P., Kauchak D., (2017), *Εκπαιδευτική Ψυχολογία*, Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Βενιέρη, Φ., (2020), *Μουσειακό Θέατρο*, Εκδόσεις Καλειδοσκόπιο, Αθήνα.

Βέμη, Μ., Νάκου, Ε., (2010), *Μουσεία και Εκπαίδευση*, Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα.

Ιστοσελίδες:

Γελαδάκη Σ., Σκορδά-Παπαγιανοπούλου Α., 2006. *Η συμβολή ενός Πανεπιστημιακού μουσείου στη μελέτη και διδασκαλία της τοπικής Ιστορίας, Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου Κυθηραϊκών Μελετών “Εκκλησία, Παιδεία-Εκπαίδευση και Πολιτισμός στα Κύθηρα (19^{ος}-20^{ος} αι.)”*, Α’

<https://www.orizontastherapy.gr/Article/11/el/noitiki-ysterisi/>

<http://www.greek-language.gr>

<https://heterotopia.gr/>

<https://www.ekt.gr/el/magazines/features/19074>

<https://www.esamea.gr/did-you-know?tmpl=component>

<http://www.tactualmuseum.gr/>

<http://www.opengov.gr/yep/?p=606>

<http://ebooks.edu.gr/ebooks/>

Γκαζή, Α., 1999. *Από τις Μούσες στο Μουσείο: Η ιστορία ενός θεσμού διά μέσου των αιώνων*, Αρχαιολογία και Τέχνες, τεύχος:70, Αθήνα

Σιστάκου, Ε., 2012. *Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός Ελληνιστική Γραμματεία*, Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: http://www.greek-language.gr/digitalResources/ancient_greek/encyclopedia/hellenistic/page_030.html